

ГОРА

3/2010

3⁰⁰ лв.

STIHL®

www.stihl.bg

9 770861 757009

www.gorabg-magazine.info

STIHL MS 441 - професионален моторен трион от ново поколение

Двигателна технология с висока мощност, съчетана с нисък разход на гориво, дълготрайна филтрираща система с предфилтриране, изискваща минимална поддръжка - това са само част от еле-

ментите в оборудването на професионалния моторен трион STIHL MS 441, които го превръщат в перфектния инструмент за отглеждане на горски насаждения. Комбинацията от иновационна анти-

вибрационна система и специална верига с ниско ниво на вибрациите е гаранция за изключително точното му водене при рязане и комфортна работа с минимално усилие. Но това далеч не е всичко, ко-

ето той може да предложи на професионалистите. За да се запознаете отблизо с него и останалите модели моторни триони на STIHL, посетете най-близкия дилър на STIHL или www.stihl.bg

Издание на Изпълнителната агенция по горите

Же 10, трябва 20!

От известно време в България тече национална подписка, с която обществото ни бива стряскано, че всяка минута се губят по 10 м³ дървесина от нашите гори.

Годишно това прави 5.2 млн. кубични метра.

Но ясно ли е на организаторите на подписката - WWF (Световен фонд за дивата природа), че българската гора, която е със средна възраст 50 години и която всяка минута дава прираст над 30 м³, а сред нея има насаждения които „плачат“ за отглеждане, трябва още повече да се сече, за да бъде гора и след 50 години? Не с интензивност 10 м³ в минута, а най-малко с 20! Което е според изискванията на лесовъдството - ако гората произвежда годишно над 14 млн. м³, както е у нас, трябва да се ползва от нея почти толкова. В противен случай тя е обречена да умре преждевременно, както вече се случи с много млади иглолистни и широколистни гори, в които не бяха проведени своевременно необходимите осветления, прореждания, прочистки, санитарни сечи и т.н.

Редно е, когато се пускат подобни подписки, организаторите да попитат онези лесовъди, които са запознати с лесовъдството.

Скоро ще отбележим 85 години Седмица на гората. Миналата година отбелязахме 130 години горска служба, 110 години горски печат и 100 години Съюз на лесовъдите.

Елементарно е да се погледне в горската история и да се види защо в България в началото на новия век запасът е над 600 млн. м³ дървесина, а в средата на миналия век - 3 пъти по-малко.

Кой и как е постигнал това?

Когато WWF се е създавала като организация, лесовъдите в България са имали почти вековен опит и са преобразявали една опустошена от ерозия страна.

Сега, когато отбелязваме и 105-годишната практика в противоерозионното дело, дайте да спрем сечите в горите, за да загинат съвсем от задушаване и болести и онези над 7 млн. дка насаждения, създадени да спасят градовете и полята от пороите.

Главен редактор:
инж. БОРИС ГОСПОДИНОВ
boris@iag.bg
bbgospod@yahoo.com

Редактори:
СВЕТЛАНА БЪНЗАРОВА
banzarova@abv.bg
(Vogech на броя)

ЮЛИЯ СЪБЧЕВА
yulia_sabcheva@abv.bg

Технически редактор:
инж. ВАНЯ КИСЪОВА-ИЛИЕВА
vaniakisiova@abv.bg

Предпечат:
ТЕМЕНУЖКА МАРКОВА
nushkamarkova@abv.bg

Фоторепортер:
ЙОРДАН ДАМЯНОВ
jordan.damianov@abv.bg

Адрес на редакцията:

София 1303, ул. „Антим I“ №17,
тел.: 988-86-42;
тел./факс: 988-04-15.
<http://www.gorabg-magazine.info>
E-mail: gora@iag.bg

BIC TTBBBG22
IBAN BG39 TTBB 9400 3121 0404 50
СЖ „Експресбанк“ АД, клон София.
Печатни коли 4.5. Формат 1/8 от 60/90.

Броят е погнисан за печат на
11.03.2010 г. Индекс 20346.

Годишен абонамент - 30.00 лева.
Отделен брой - 3.00 лева.
Отпечатано - „Фатум“ ООД

Подробна информация за дейността на Изпълнителната агенция
по горите може да намерите на Интернет адрес www.iag.bg

В броя

- 2 85 години Седмица на гората:
Защо ни е тази Седмица?
- 4 Опазване на горите: Отчет и анализ за дейността на
Изпълнителната агенция по горите през 2009 г.
- 8 Международна среща: Недържавно горско стопанство
в страните от Централна и Източна Европа
- 10 Европейско горско образование:
Програмата Еразмус Мундус - шанс за по-добро обучение
- 12 Право на отговор
- 13 Споделено: Ако мислите за сто години напред -
образователите децата си
- 15 Делнични срещи: Учебно-опитно горско стопанство -
Юндола: Пример за подражание
- 18 Новости: *Paraclytus sexguttatus* (Adams) -
нов род и вид за Европа
- 19 Екосвят: Екологичен център на Витоша
- 20 Коментар: Залесяванията с иглолистни видове -
грешка или необходимост?
- 22 Анализи: Стационарни климатични
и биологични изследвания в горски екосистеми
- 23 110 г. горски печат: Горският въпрос в парламента
- 25 Конкурс за разказ „Така си беше“: Колеги насам, тука са!
- 26 105 години организирана борба с ерозията:
Одисей сред първите
- 28 Гора и творчество: Образът на гората в българските гатанки
- 29 Осми март - ден за празник
- 30 Гост на редакцията: Василка Хинкова -
Заради миговете щастливи

На корицата

Снимка Йордан ДАМЯНОВ

CONTENTS

- 2 85 years Forest week: Why is that week for?
- 4 Forest prevention
- 8 International conference: Non-state forestry in Central and Eastern Europe
- 10 European forestry education: The Erasmus Mundus programme
- 13 Shared: If you think hundred years ahead - educate your children
- 15 Workday meetings: Yundola Training and Experimental Forest Range
- 18 News: *Paraclytus sexguttatus* (Adams) - a new genus and species in Europe
- 19 Ecoworld: An ecological center in Vitosha
- 20 Comment: The Forestation with coniferous species - a mistake or a necessity?
- 22 Analyses: The climatic and biological research in the forest ecosystems
- 23 110 years Forest press
- 25 Short story competition „This is how it was“
- 26 105 years organized erosion prevention: Ulysses among the first
- 28 Forest and art: The forest in the Bulgarian riddles
- 29 The 8th of March - a day for a holiday
- 30 Editorial's office guest: Vasilka Hinkova - For the happy moments

Защо ни е тази Седмица?

1925 е годината на приемането на поредния нов Закон за горите. На този закон дължим и учредяването на Първия празник на залесяването. Не е случаен факт и това, че населението е подготвено за него от лесовъдите и техните издания, и най-вече от сп. „Горски преглед“ - издание на Дружеството на българските лесовъди.

Още през 1911 г. Ц. Дончев в статията си „Наводнения“ (кн. 8 на „Горски преглед“, споменавайки уредбата на подобен празник в Испания и имайки предвид подготовката на новия Закон за горите (седмият поред), предлага: „Законът да уреди два празника на залесяване през годината - единият през есента, а другият през пролетта - в които всеки по-възрастен от 15 години нагоре български гражданин да засажда най-малко по 5 дръвчета в определените от лесничействата места. Фиданките да се вземат от горските разсадници. В тия празници учениците от всички училища в България, ръководени от наставниците си, също да засаждат по 3-5 дръвчета. През тия дни всичките войници и ученици в царството трябва да бъдат отпуснати и използвани за залесяване“. Разбирането е, че задачата на празника е доброволен труд за страната, която по това време се нуждае страшно много от залесяване на оголените склонове и озеленяване на градове и села.

Минава повече от десетилетие, когато идеята се превръща в реалност с излизането на осмия Закон за горите. Първият организиран Празник на залесяването е на 12 април 1925 г. и е резултат от разбирателството между две министерства - на народното просвещение и на земеделието и държавните имоти, които със съответните окръжни дават указания за провеждането му. Денят се пада Благовещение, честването започва тържествено с молебен пред храма „Св. Александър Невски“ и завършва „с посаждане на дръвчетата в културите“ в покрайнините на София. Цялата софийска преса отбелязва събитието.

През първата година на Празника на залесяването са засадени 420 000 горски фиданки и са посетили 20 кг горски семена, на следващата година те са съответно - 3 120 000 броя и 208 кг семена.

Прелиствайки вестници и списания от следващите години, установяваме, че празникът започва да се

провежда в цялата страна, „закрепва“ и добива естествена популярност. В редакцията на сп. „Горски преглед“ пристигат дописки от регионалните лесничей, които съобщават за усилена подготвителна работа за празника - изнасят се бегови, изготвят се листовки и апели, изпращат се писма до училищата и войсковите подразделения, от лесничействата се подготвят фиданки и се определят терени за залесяване. След проведените мероприятия лесничейите изпращат също своите материали. От тях днес можем да научим къде, какво и колко е залесено, кое училище е направило по-красива „триумфална арка“, под която минават участници в тържеството, преди да се отправят към обекта, и дори коя военна музика е свирила най-хубаво и къде се е извило най-дългото хоро. В приложението към сп. „Горски преглед“, което се казва „Горски беседи“ и е притурка за популярни горски знания, през 1928 г. можем да видим материал „По слу-

чай празника на залесяването“. Изпратен е от горския стражар на Шуменското лесничейство Атанас Киров и завършва така: „Горите да пазим, нови да създадем, родината в храм горски да превърнем!“.

За първи път предложението Празникът на залесяването да се превърне в Седмицата е изказано от стажант-лесовъда Георги Минков в статията му „За празника на залесяването“ в сп. „Горски преглед“ (кн.1-2, 1934 г.). Авторът пише: „Аз смятам, че върховен дълг е на лесовъда, а най-вече на нас, младите, да се замислим по-сериозно върху организирането на празника, дълг е на организираниите български лесовъди да направят още един път върховни усилия пред господина министър на народното просвещение, щото досегашната трудова седмица на учащите се с новия закон за просветата да се превърне в седмица на залесяването“. Идеята е още лесовъдите от всички райони на страната да се нагърбят с разясни-

Празник на залесяването в Сливен - 1 април 1926 г.

телна дейност за значението на горите и залесяването. Както разбираме, това предложение е прието и първата Седмица на гората, открита от началника на Отделението за горите и лова Илия Стоянов, е проведена от 15 до 22 април 1934 г. Всеки ден през празничната седмица слушателите на столицата имат възможност да чуят и „радио-сказки“ на различни горски теми, а лесовъдите по места организират освен беседи и залесяванията. В кампанията все повече се включват изтъкнати творци на своето време.

През 1937 г. Седмицата, проведена на 4-11 април, е потвърдена от министъра на земеделието и държавните имоти програма и включва „словесна, печатна, картинна и др. пропаганда за запазването и разумното използване на българските гори, на които се гледа от много среди като на изчерпаем източник за задоволяване само на потребата от строителни и горивни материали, без да се държи сметка за тежките последици от неразумното им ползване“. На тази тема е и прочутата статия на лесовъда Тома Захариев, директор на Служба за горско-опитно дело - „Гори, народ и държава“, която той подготвя специално за Седмицата на гората. Авторът подчертава: „Нужно е всичко във и около гората да се върши със съзнанието, че се работи за народа и с народа, нищо без него, а още по-малко срещу него. Противното е отчуждаване на народа от горите и горското стопанство“.

В сп. „Лесовъдска мисъл“ - издание на Дружеството на лесовъдите академици, което излиза от 1932 до 1943 г., можем да прочетем информация за Утрото на гората, състояло се в столичния театър „Роял“ на 18 април 1939 г. по повод откриване-

Първата Седмица на гората в България се провежда от 15 до 22 април 1934 г.

то на Седмицата. То започва с „националния химн и химна на Царя“, а речта на земеделския министър Иван Багрянов прочита инж. Димитър Загорев, началник на Отделението за горите. Голям концерт изнася хорът на Ловната организация и певци и танцьори от спортния клуб „Средец“.

И през 1940 г. на 1 април в София, в зала „България“, е открита Седмицата на гората, на която има „височайше присъствие“ - министър-председателят (Б. Филов), председателят на Народното събрание и други. Откриването на Седмицата е обявено по Радио „София“ от инж. Димитър Загорев, началникът на горите, лова и рибарството, който по същия начин и „закрива“, и то на 14 април, Седмицата на гората. Тази най-дълга - „двуседмица“, е последна от началото на обявяването ѝ. Втората световна война спира нейното провеждане за повече от десетилетие.

Професионалният празник е възобновен през 1956 г., когато Седмицата на гората е чествана от 1 до 8 април. В мотивите за нейното провеждане са залегнали и пропагандните постулати от това време, но целта и задачите са благородни - „дните на седмицата да бъдат дни на широко популяризиране на огромното значение на горите и масово участие на нашия народ в борбата за опазване и подобряване състоянието на горите“ (сп. „Горско стопанство“, бр.2, 1956 г.). Така във времето, съвпадащо с пролетното залесяване, българите от големи градове и села излизаха да засаждаат дървчета. И макар че в тези години не бе прието в пресата да се описва неорганизираното народното веселие, и днес се намират много хора, които да разкажат какви хора са се виели по поляните след усърдна работа. През 1969 г. е отчетено залесяването на 10-милионния декар гори у нас.

Проявите на празника в наши дни до голяма степен са изгубили романтизма на първите. А пък и съвременното общество е далече от романтичните нагласи за живота и все по-малко търпи „казионните“ тържества. Но какво пречи този празник да се сдобие с прагматизма на днешните млади? Нали идеята не се променя! Замислена като повече трудова и просветителска, Седмицата и днес може да събере повече българи. И отново двете министерства да си подадат ръка за неговата организация. И да повярват, че в началото на новото столетие гората може да обединява обществото и за добри каузи.

Ето за това ни е нужна Седмицата на гората днес.

Светлана ИВАНОВА

Граждани от Панагюрище залесяват по време на първия Празник на залесяването през 1925 г. в местността Пирамидите - Тесния дол край града

Опазване на горите

• Отчет и анализ за дейността на Изпълнителната агенция по горите през 2009 г.

Инж. Николай ПИРОНКОВ - началник на отдел „Опазване на горите“,
инж. Мартин ИВАНОВ - началник-сектор, **Владимир КОНСТАНТИНОВ** -
държавен експерт

ОПАЗВАНЕ НА ГОРИТЕ ОТ НАРУШЕНИЯ

Основни резултати, реализирани мерки и тенденции

Анализът на данните за резултатите от дейността показва, че след драстичното намаляване на нарушенията през 2007 г. вече за втора поредна година се наблюдава увеличаване на техния брой. Все още нивото на незаконна дейност е под средното равнище за периода 1991-2006 г. Основание за това дават слабо увеличаване на обема на незаконната гървесина и данните, че за близо 27 % от случаите се съставят по два акта.

Адаптирането към промените от структурната реформа, недостигът на финансови средства, нарастването на безработицата и намалената покупателна способност на населението, заедно с трансформирането на държавните лесничейства в стопански субекти, което натовари още повече горските надзиратели с дейности по стопанисването, ползването и възобновяването на горите, ограничи възможностите на ДГС и ДАС за ефективно изпълнение на задълженията по опазване на горите. Основните функции по контрол и опазване се пренасочиха към РДГ, но съставът на служителите от горската стража остана непроменен. Тези обстоятелства пораждаат сериозни проблеми при опазване на горите в районите с концентрация на нарушения, а също така и при опазването и контрола в недържавните гори. По тези причини опазването на дивеча и на рибните ресурси също остава на незадоволително ниво. Пример за това са многобройните нарушения по ЗЛОД, придружени и със смъртни случаи.

Продължи взаимодействието с другите институции. Основните мерки в тази насока са изпълнение на План-програмата за взаимодействие, Методическите указания за разследване на престъпления и установяване на нарушения в горите и дейността на Националния консултативен съвет по опазване на горите.

Независимо че в много отношения е постигнато добро взаимодействие, особено с органите на МВР, работата по разкриването на престъпления в горите като цяло не е достатъчно ефективна. След значителния първоначален ефект от измененията в Наказателния кодекс от края на 2006 г., вече трета година се наблюдава намаляването на негативен стереотип на работа, при който всички преписки се връщат за административно производство, без да се взимат предвид данните, утежняващи вината на нарушителите - системност, продължаване престъпление, брутално отношение към контролните органи. До съдебна фаза достигат много малка част от преписките, изпра-

мени в прокуратурата, като за 2006 г. образуваните производства и издадените присъди са 17.3 % от тези преписки, за 2007 г. - 13.0 %, за 2008 г. - 6.4 %, а до края на 2009 г. - 4.9 %.

В крайна сметка ефективността се определя от нивото на взаимодействие по места, което се потвърждава от много високите резултати в отделни региони (РДГ - Пазарджик) и липсата им в други (РДГ - Берковица, Ловеч, София и Кюстендил).

Към 31.12.2009 г. по преписки от 2009 г. са издадени 77 осъдителни присъди. От тях традиционно най-много - 20 броя, или 26 %, са за района на РДГ - Пазарджик, 11 броя (14 %) са за РДГ - Стара Загора, и по 8 в РДГ - Русе, и РДГ - Велико Търново.

Липсата на положителна нагласа от страна на Прокуратурата (и съдебните органи) за търсене на наказателна отговорност за престъпления в горите, както и пълното криминализиране на всички деяния, включително и маловажните случаи, предизвика и предложението за декриминализиране на деянията, свързани с незаконен добив на гървесина. На практика административните наказания не се изпълняват, а наказателна отговорност не се търси. Необходимо е да се проведат срещи на национално и местно ниво с участието на служители от ИАГ и Прокуратурата за уеднаквяване на критериите, по които да се преценява наличието или липсата на престъпление и активизирането на отделни районни и окръжни прокуратури.

Въведе се окончателно върху територията на цялата страна стартираният през 2007 г. проект за подобряване на дейностите по издаване, опчитане и обработка на документите за транспорт на гървесина от временен склад, чрез внедряване на системата „Електронен превозен билет“, която се оценява като ефективна от всички ДГС и ДАС с изключение на ДГС - Мъглиж.

Постигнатите резултати са няколко: силно се ограничи възможността за „източване“ на гървесина, която не се отчита в ДГС или ДАС; невъзможност за узаконяването на незаконно транспортирана гървесина след констатирането на нарушението; улесни се работата по издаването на документите и тяхното опчитане; подобри се възможността за обработка на данните; повишиха се възможностите за насрещен контрол и разкриване на неистински документи. Поради настъпилата криза с пазара на гървесина в момента е трудно да се отчете прекия ефект върху ограничаването на незаконния оборот на гървесина. Косвен показател в това отношение е значителното завишаване на актовете за незаконен транспорт на гървесина, които са с 27 % повече от 2008 г., при общо увеличаване на актовете по ЗГ с 18.5 %. Тези наруше-

ния съставляват основната част от установените нарушения - 37 % от актовете по ЗГ. Това донякъде свидетелства и за занижен контрол в горския фонд. В потвърждение на това е и фактът, че служителите от горската стража (заедно с тези на КГП) са 14.3 % от общата численост на лицата, ангажирани с опазване на горите, а са установили 25.8 % от нарушенията.

Забелязва се значително увеличаване на кражбите на дървесина чрез „изписването“ на незаконна дървесина от складове за преработка и търговия. По този начин се избягва издаването на електронен билет, като се смесва законна с незаконна дървесина или се използват „услугите“ на служители по горите за поставянето на експедиционна горска марка.

Смятаме, че разработването и внедряването на система за електронно издаване или регистриране на издадените разрешителни документи (каквато се експериментира в РДГ - Кюстендил) значително ще ограничи възможностите за нарушения по ЗГ и ЗЛОД и ще улесни много контролната дейност. В тази система следва да се разработи и електронен дневник за обектите за преработка и търговия с дървесина, което е особено актуално за големите преработватели на дървесина.

Като райони с традиционно висока концентрация на нарушенията за поредна година се очертават РДГ - Ловеч, и РДГ - Берковица.

Причините остават същите, както и през предходните години - слаба координация между звената на ИАГ и Прокуратурата, а в отделни случаи и с МВР. Показателно е, че при толкова висока концентрация на нарушенията през последните години за двете дирекции има само по няколко осъдителни присъди. За района на РДГ - Берковица, са характерни най-вече нарушенията от малцинствени групи в района на ДГС - Вудин, ДГС - Враца, ДГС - Монтана, ДГС - Белозградчик, ДГС - Лом. Най-тежко е положението в ДГС - Вудин, където директорът на стопанството не предприема адекватни действия. РДГ - Берковица, е на първо място по брой на нарушенията - 14.3 % от общия брой. За района на РДГ - Ловеч, по-сериозни проблеми има при промишления дърводобив, като основната част от нарушенията са съсредоточени в ДГС - Ловеч, където има данни за неадекватни действия на директора на стопанството, и ДГС - Лесигрен, където промишлен дърводобив осъществяват фирмите „Алдекс“ ООД (сега „Алсвега“ ООД и „ДФФ Комерс“ ЕАД) и „Дитекс-БД“ ЕООД, които имат сериозно влияние в региона. РДГ - Ловеч, за поредна година има най-голям дял - 27.6 %, от незаконно добитата дървесина именно поради незаконните сечи в и около разрешени обекти за дърводобив. РДГ - Ловеч, е на първо място за страната по концентрация на нарушения в едно стопанство - ДГС - Плевен, с 812 нарушения и 800 акта. Значителни проблеми от незаконни сечи има в районите на ДГС - Тетевен, и ДГС - Луковит.

В двете дирекции са добити 45.1 % от незаконната дървесина за страната. Ако добавим и дървесината от района на РДГ - София, която е 11.5 % от общото количество, виждаме, че трите дирекции формират 56.6 % от незаконния дърводобив в страната.

Значително увеличаване на нарушенията се забелязва в РДГ - Благоевград, и в РДГ - Русе, като увеличаването за РДГ - Благоевград, е за втора поредна година. В края на годината бяха предприети сериозни усилия за пресичане на нарушенията в района на ДГС - Ихти-

ман, и РДГ - Берковица. Постигнати бяха значителни успехи, но липсата на финансови средства наложи ограничаване на мерките и резултатите не можаха да бъдат запазени. Икономическата криза повлия сериозно върху увеличаването на нарушенията в тези райони, тъй като се повиши търсенето на евтини дърва за горене. При дървата се наблюдава увеличаване с 13 %, докато строителната дървесина е намаляла с 14 %.

Най-трайни положителни резултати има в района на РДГ - Пазарджик, която от дирекция с изключителни проблеми в миналото сега е структура с едно от най-ниските нива на незаконна дейност - 3.3 % от нарушенията и 1.0 % от дървесината. Отчитаме, че това се дължи основно на много доброто взаимодействие с органите на Прокуратурата и МВР и добрата наказателна практика за престъпления в горите.

Основни проблеми

Основните нерешени проблеми остават традиционно едни и същи:

- ♦ занижен контрол при промишления дърводобив (дисциплина на ползването);
- ♦ занижен контрол и внимание към проблемите по опазването на горите от страна на отделни ръководители (занижена трудова дисциплина);
- ♦ лоша кадрова политика;
- ♦ непознаване и непълно прилагане на нормативната уредба;
- ♦ ниска ефективност от прилагането на наложените наказания (ниска събираемост);
- ♦ недостатъчна ресурсна и финансова обезпеченост на системата за охрана и контрол;
- ♦ незадоволителна работа по опазването на дивеча и рибата.

Приоритети и мерки за бъдеща работа

- ♦ Разработване на механизми за повишаване на ефективността при прилагането на наложените административни наказания (ограничаване на социалното подпомагане на лица, имащи задължения към държавата по закононарушения, касаещи горите), събиране на вземанията от частни изпълнители и други.
- ♦ Провеждане на кадрова политика, насочена към повишаване на потенциала на администрацията в частта опазване на горите и контрол, включително провеждане на курсове за обучение и повишаване на квалификацията на служителите.
- ♦ Повишаване на социалния статус на служителите, ангажирани с опазване и контрол (предложенията засягат най-вече повишаване на заплащането, както и промяна в категоризирането на труда на служителите от състава на горската стража).
- ♦ Забишаване на възискателността към работата на служителите, ангажирани с опазване и контрол.
- ♦ Внедряване на единна информационна система по отношение на издаването и отчитането на документи за сеч и транспорт на дървесина, както и на разрешителните за лов.
- ♦ Осигуряване на ефективно взаимодействие между институциите чрез провеждане на двустранни и многостранни работни срещи на национално, регионално и местно ниво с представители на други ведомства и местната власт за подобряване на съвместната дейност по предотвратяване и разкриване на нарушения - Националната агенция по приходите, Прокуратурата, Министерството на вътрешните работи, Глав-

ната инспекция по труда и други.

♦ Разширяване на медийното отразяване на проблемите по опазване на горите, ангажиране на обществеността и разпространяване на положителния опит при опазването на горите.

ОПАЗВАНЕ НА ГОРИТЕ ОТ ПОЖАРИ

Статистика и анализ

След критичната 2000 г. се предприеха редица действия за ограничаване на негативното въздействие на пожарите в горите. По инициатива на горското ведомство (НУГ, ДАГ, ИАГ) се разработиха и приеха Стратегия за опазване на горите от пожари и Наредба за условията и реда за извършване на противопожарните мероприятия в горския фонд и опазване на горите от пожари. През 2004 г. бе създаден Междуправителен координационен съвет (МКС) за опазване на горите от пожари. От 2007 г. действа нова Информационна система за регистриране и отчитане на горските пожари. През 2009 г. бе финализирана и доставката на 48 броя специализирани високопроходими автомобили за патрулиране и първоначална атака на горски пожари. Очакванията са тези автомобили да спомогнат в значителна степен за осъществяване на необходимия превантивен контрол, както и за много по-успешни гасителни действия.

Статистиката на ИАГ за възникналите пожари в горския фонд на страната през 2009 г. показва спад на броя и площта на засегнатите територии в сравнение с 2008 г. През годината бяха регистрирани 314 горски пожара, при което са опожарени 22 764 дка горски територии. Площта на върховите пожари е 832 дка. При сравнение със средногодишно опожаряваните 110 279 дка и среден брой на пожарите 576 за периода 1991-2008 г., можем да отнесем 2009 г. към годините със сравнително малки за горското стопанство щети от пожари. Средната площ на един пожар през 2009 г. е 73 дка, при средна за периода от 2001 до 2008 г. - 185 дка. Като се има предвид броят на пожарите и опожарената площ, може да се отчете, че има извесно подобряване на дейностите по ограничаването и относително по-бързото ликвидиране на пожарите в сравнение с периода от 2001 до 2008 година. Най-много горски пожари през 2009 г. възникнаха през месеците август - 87, април - 60, и юни - 39 броя. Най-голям е броят и площта им в РДГ - Кърджали - 32 броя и 7531 дка, Ловеч - 27 броя и 4205 дка, Сливен - 22 броя и 2603 дка, Пазарджик - 34 броя и 1469 дка, София - 24 броя и 1715 дка, следвани от РДГ - Бургас - 31 броя и 1331 дка, Берковица - 15 броя и 1184 дка и гр. В три регионални дирекции по горите (Кърджали, Ловеч и Сливен) бяха регистрирани над 60 % от опожарените площи в страната.

Данните за 2009 г. сочат, че 76 %, или 17 340 дка от общо опожарената площ е залесена, а 24 %, или 5424 дка са незалесени площи. От опожарените залесени площи 11.6 % са били с иглолистна, а 88.4 % са били с широколистна и смесена растителност. Преките щети за горските територии и съоръженията на ИАГ са в размер на 274 902 лева.

Интересен факт е, че най-голям дял са опожарените площи общинска собственост - 45.4 %, или 10 373 дка; 39.9 %, или 9050 дка са държавна собственост и 14.7 %, или 3341 дка са частна собственост.

Основните причини за възникване на горски пожари през 2009 година са:

- ♦ опожаряване на растителност (стърнища и ливади) - 109 броя (35 %);
- ♦ небрежност - 132 броя (32.5 %);
- ♦ естествени - 3 броя (42 %);
- ♦ неизвестни - 70 броя (22 %).

Голяма част от причините, определени като неизвестни, също се дължат на небрежност при опожаряване на нежелана растителност.

Намаляването на броя на пожарите през 2009 г. се дължи основно на метеорологичните условия, най-вече в по-голямото и равномерно разпределение на пагналите валежи.

Изпълнение на противопожарните мероприятия

В края на 2009 г. за противопожарни мероприятия (ППМ) бяха разчетени 1 806 019 лв., от които 366 733 лв. бюджетни средства, 1 408 100 лв. от стопанска дейност и 31 186 лв. от Програмата за развитие на селските райони. В сравнение с първоначалния разчет за 2009 г., който бе в размер на 2 340 811 лв., намаляването е с почти 550 000 лева.

До края на 2009 г. са изразходвани 817 358 лв. - от тях 291 409 лв. бюджетни средства и 525 949 лв. от стопанска дейност. Изразходването на разчетените средства е в рамките на 45 % спрямо представения последен разчет и 35 % спрямо първоначалния за годината. За съжаление предупрежденията, че поради невъзможността на ДГС и ДАС да осигурят навреме средства от стопанската си дейност, голяма част от предвидените за годината ППМ няма да бъдат изпълнени, се оправдаха. От страна на РДГ не бе упражнен строг контрол за изпълнение на ППМ. Не са докладвани санкции, наложени за неизпълнение на ППМ от собственици на гори.

По Програмата за развитие на селските райони на практика не е започнало финансиране на дейности по мярка 226 в частта ѝ за въвеждане на превантивни дейности за опазване на горите от пожари, независимо че до момента са представени над 30 проекта. Забавянето на процедурите с повече от година демотивира ДГС и ДАС да изготвят нови проекти, макар че това е единствената възможност за осигуряване на външно финансиране за изпълнение на ППМ. Финансовият ресурс по тази мярка за периода 2007-2013 г. е в размер на почти 30 млн. евро.

В края на годината изпълнението на основните противопожарни мероприятия е следното:

Наблюдателни кули (поддръжка и направа на нови) - при разчет 7500 лв. и предвидени за поддръжка 7 броя, до края на годината са отчетени 3 броя в РДГ - Стара Загора. Не бяха изпълнени предвидените 4 кули в РДГ - Бургас.

Барьерни прегради - при разчет 27 190 лв. и предвидени за изпълнение нови 121 673 л.м са изпълнени 183 230 л.м в РДГ - Бургас, Сливен и Шумен, на обща стойност 13 144 лв. Средната цена на л.м е 0.07 лв. при заложен 0.22 лв. Като цяло това е показателят с най-висок процент на преизпълнение от всички следени - над 200 %, дължащо се на отчетените в РДГ - Шумен, прегради по границите с горския фонд, направени от земеделски кооперации. В РДГ - Смолян, са предвидени средства в размер на 2000 лв., но не е отчетено никакво изпълнение.

Лесокултурни прегради - при разчет 77 120 лв. и предвидени за изпълнение 478 714 л.м са изпълнени 407 610 л.м (85 %) на обща стойност 49 034 лв. Средната цена

на л.м е 0.12 лв. при очаквана 0.16 лв. Изпълнени са лесокulturните прегради в РДГ - Стара Загора, Благоевград, Велико Търново и частично в Бургас и Сливен. Най-голямо неизпълнение има в РДГ - Пловдив и Кюстендил.

Минерализовани ивици - при разчет 701 821 лв. от предвидените за изпълнение 2 660 345 л.м са изпълнени 2 508 932 л.м в почти всички РДГ на обща стойност 395 062 лв. Средната цена на л.м. е 0.16 лв. при очаквана 0.26 лв. Независимо от тежката финансова година над и около 100 % са изпълнени минерализованите ивици в РДГ - Берковица, Шумен, Стара Загора, Варна, Кърджали, Ловеч и София. Най-сериозно е неизпълнението в РДГ - Сливен (31 %) и Кюстендил (39 %).

Други изразходвани средства - включва разходите, направени за закупуване и осигуряване на противопожарните депа, защитни облекла, табели, авиоплощадки и гр. Предвидени са 431 763 лв., от които през 2009 г. са изразходвани само 106 298 лв. Това е показателят с най-слаб процент на изпълнение - 25 %.

Пожаронаблюдатели - при разчет за годината 501 811 лв., до края на декември са усвоени 229 521 лв. за назначаването на 293 пожаронаблюдатели по време на пожароопасния сезон.

Гасене - при разчет за годината 53 574 лв., до края на октомври са изразходвани 20 563 лева.

Като цяло с най-слаби показатели на изпълнение на противопожарните мероприятия са ДГС/ДАС в РДГ - Смолян, Сливен, Благоевград и Велико Търново. В същото време в РДГ - София, Стара Загора, Шумен и Кърджали, са изпълнени основните предвидени ППМ и гори са реализирани икономии на средства.

Изпълнение на приоритетните задачи през 2009 година

- ♦ Обявен бе пожароопасен сезон за горския фонд на страната за периода 1 април - 11 октомври 2009 година.
- ♦ Разпределени бяха 48-те специализирани високотехнически автомобили за патрулиране и първоначална атака на горски пожари. Обучени са служители на ДГС/ДАС за работа с тях.
- ♦ Одобрени бяха разчетите на РДГ за противопожарни мероприятия през годината.
- ♦ Проведено бе заседание на Междуведомствения координационен съвет за опазване на горите от пожари.
- ♦ В изпълнение на Наредба № 30 за условията и реда

за извършване на противопожарни мероприятия в горския фонд и опазване на горите от пожари (2003 г.) РДГ подготвиха регионални програми за опазване на горите от пожари, които представиха по време на пролетните съвместни проверки от ИАГ с представители на ГД „ПБС“.

Най-важни задачи и проблеми за преодоляване в бъдеще

В правомощията на ИАГ

- ♦ Упражняване на стриктен контрол от страна на РДГ за неизпълнение на противопожарните мероприятия от всички собственици на гори.
 - ♦ Спазване на схемата за оповестяване на горски пожари по време на пожароопасния сезон за горския фонд на страната и своевременно въвеждане на информацията в *system.iag.bg*, модул „Горски пожари“.
 - ♦ Приоритетно осигуряване на средства за изпълнението на всички противопожарни мероприятия в горския фонд, предвидени по лесоустройствени проекти.
 - ♦ Преглед и актуализиране на Наредба № 30 за условията и реда за извършване на противопожарни мероприятия в горския фонд и опазване на горите от пожари.
 - ♦ Ежегодно провеждане на обучения за служителите в РДГ, ДГС и ДАС, участващи в специализираните екипи за гасене на горски пожари.
- Извън преките правомощия на ИАГ*
- ♦ Ускоряване на процедурите за разглеждане на проектите по Мярка 226 "Възстановяване на горския потенциал и въвеждане на превантивни дейности" от Програмата за развитие на селските райони за периода 2007-2013 г. за усвояване на предоставената по нея безвъзмездна финансова помощ.
 - ♦ Забишаване на контрола върху земеделските територии от страна на местната и изпълнителната власт.
 - ♦ Ограничаване на продължаващото самоволно и безразборно палене на стърнища и сухи треви и храсти извън ГФ и неспазване на забраната в Закона за опазване на земеделските земи.
 - ♦ Организиране на доброволни формирования от местната власт.
 - ♦ Осигуряване на специализирана летателна техника за осъществяване на наблюдения, разузнаване и непосредствено гасене на горски пожари през пожароопасния сезон.

Информация

Тежък инцидент с горски служители

На 21 януари ст. лесничей Явор Каменаров и горските надзиратели Юрий Сираков и Даниел Стойчев от ДГС - Симитли, са жестоко пребити от браконieri в м. Логовете на прохода Прегел, съобщава в. „Струма“. След сигнал за незаконна сеч тримата служители отиват на проверка и намират незаконно добитата гървесина, готова за товарене. Остават на място и изчакват нарушителите, които пристигат след два часа с „Лада Нива“. Двамата браконieri не се подчиняват на сигнала за проверка и продължават с висока скорост. Същевременно браконierите се обаждат на свои роднини, които пристигат за подкрепление и

причакват горските служители по-надолу по пътя. Наближавайки ги, горските отново спират за проверка, на която нарушителите не се подчиняват. Вместо това те нападат горските и ги пребиват от бой. Тримата служители успяват да се обаждат на полицията в Разлог и патрулът, който веднага пристига на мястото, ги спасява. Пострадалите са с хематоми и кръвонасядания по лицето и тялото, а старши лесничейт Явор Каменаров е застрашен от загуба на зрението.

Нарушителите от Разлог Стоил Русков-Бимбо и Владимир Белчев са задържани от органите на реда. **Т**

Частното горско стопанство в страните от Централна и Източна Европа, особено в провинциалните райони, има значителен потенциал за подпомагане на цялостното устойчиво развитие. Повече от 3 млн. са частните горовладелци, които управляват почти половината от горите в тези райони. Опитът им бе представен на 18-20 януари в Хисаря, където бе проведена осмата редовна международна среща по рамковия проект „Примери за добри практики в частните и общинските гори на страните от Централна и Източна Европа (ЦИЕ)“ на FAO/IUCN/CEPF. Партньор на Организацията за прехрана и земеделие на ООН (FAO) и Конфедерацията на частните собственици на гори в Европа (CEPF) при организирането на събитието бе Изпълнителната агенция по горите при Министерството на земеделието и храните на България.

НЕДЪРЖАВНО ГОРСКО СТОПАНСТВО В

**Д-р инж. Ценко ЦЕНОВ, Екатерина ПОПОВА,
инж. Николай ВАСИЛЕВ - Изпълнителна агенция по горите**

Срещата в Хисаря беше открита от зам.-министъра на земеделието и храните доц. Георги Костов, който оцени възможността за обмен на добри практики за ефективно развитие на недържавния сектор в горите. Той подчерта важността на събитието в контекста на основното изискване за устойчивото управление на горите по света, заявено неведнъж, включително на световните форуми за горите и за климатичните промени през 2009 г., за участието на местните общности и заинтересовани групи. Главните цели за развитието на недържавното горско стопанство бяха очертани от Мортън Тороу - генерален секретар на Конфедерацията на частните собственици на гори в Европа (CEPF) и конкретизирани от Атила Ленгуел - политически съветник в организацията. От страна на FAO целите на срещата представи Хуберт Инхойзер - младши експерт по горско стопанство в Офиса на организацията за Централна и Източна Европа (Будапеща, Унгария). Те оцениха високо организацията на събитието, както и представения от България опит в управлението на недържавните гори. Участниците успяха да се запознаят с добрите практики на горските производствени кооперации, членове на Националното сдружение на собствениците на недържавни гори „Горовладелец“, както и от представената презентация, така и по време на теренното посещение в Горскопроизводителна кооперация „Борика“.

Общо 30 представители на държавния и недържавния горски сектор от Босна и Херцеговина, Хърватия, Чехия, Естония, Македония, Полша, Сърбия, Словакия, Словения, Турция и България споделиха своя опит и дискутираха темите: развитие на организациите на собствениците на гори, дефиниция на правото на собственост, мобилизация на биоресурсите като източник на енергия, информационни системи и систе-

ми за стимулиране на недържавното горско стопанство, недървесни горски продукти и стопанисване на екосистемите в недържавното горско стопанство. Представената информация потвърди и допълни тенденциите на развитието на частната горска собственост, очертани досега в рамките на това международно сътрудничество. Собствеността на горите е защитена в Конституцията и отчуждаването ѝ без съгласието на собственика е възможно само в случай на публичен интерес и незабавна компенсация след това. Ограниченията могат да бъдат поставяни единствено от закона и собствеността не може да бъде управлявана против публичните интереси. Природното богатство, и по-специално горските ресурси, са национално богатство и трябва да бъдат използвани икономично. Частната собственост е един от най-устойчивите стълбове на индивидуална независимост и на демокрацията. Историческият преглед върху развитието на частните горски стопанства в повечето страни от ЦИЕ показва, че прекъсването във владението на собствеността поради национализация, различни ограничения на ползване или принудителни мерки се е отразило неблагоприятно на тяхното развитие. В момента институционалната структура в Европа се е променила или се променя съществено. Икономическите условия за дървопроизводителите са станали по-трудни. Държавата в рамките на сектора се опитва да ограничи последиците от това. Много от горовладелците, особено с малките площи гори, променят облика им. Промяна се извършва на всички институционални нива. Горската администрация е напълно преобразувана и реструктурирана или е в процес на реформиране. Променила се е законовата рамка, която урежда отношенията на собственост и ползване в горите. Горските сдружения в част от страните са се реорга-

низирали и обединили, което позволява да са конкурентни и в състояние да сключват сделки с по-големи и по-взискателни гървопреработващи предприятия. Предлагат нови форми на договори, за да съответстват на променящите се нужди на членовете на сдруженията и на техните клиенти. Нови изпълнители на частни услуги изникват и запълват празнината, оставена след гържавния монопол. От своя страна, гървопреработващите заводи се интегрират, за да отговорят на съвременните условия и изисквания в горите.

Отчетено беше, че в горския сектор на страните от ЦЕИ почти навсякъде се извършва смяна на „правилата на играта“, т.е. на институциите (което е

и бяха обсъдени следните приоритети, поставени на сесията на Комитета по гървесина и Европейската горскостопанска комисия в Рим през октомври 2008 г.: пазар и статистика за горските продукти, във връзка с политическите тенденции; оценка на горските ресурси и индикатори за устойчиво развитие на горите; социални и културни аспекти на горското стопанство.

Според заключителните документи от тази сесия предизвикателствата пред горското стопанство в Централна и Източна Европа са формулирани така: икономически потенциал - естествени ресурси и човешки капацитет, достъп до Западния и Азиатския пазар на горски продукти; дребни частни горски имо-

СТРАНИТЕ ОТ ЦЕНТРАЛНА И ИЗТОЧНА ЕВРОПА

тенденция за ЕС). Представени бяха ролята и мястото на СЕРФ за частното горско стопанство на страните от ЦЕИ. Това е всеобхватна организация на семейното горско стопанство в Европа. Тя представя и защитава интересите на семейните горски собственици към европейските институции, подкрепя и провежда експертизи. Тя е партньор на национални и международни организации и е участник в основните политически процеси.

Една от подтемите на работната среща бе за „гървесната енергия“, за което бяха представени примери на добри практики от Сърбия и Хърватия.

Защо гървесна енергия? Отговорът на този въпрос се съдържа в немалко важни аргументи: значителни горски ресурси от частните гори; потенциал от залесяване на изоставени земеделски земи; потенциал за използване на гървесните отпадъци при обработването на гървесната; възможности за разнообразяване на приходите; традиции в използването на гървесина за индивидуална енергийна генерация, особено в селските райони; екологични предимства; очакван политически интерес към възобновимите енергийни източници; подобряване на енергийната сигурност; развитие на партньорството. Отчетени бяха и някои от предизвикателствата при използването на гървесината за енергия като високи разходи за транспорт, ниска ефективност на индивидуалното използване на гървесината за енергия в сравнение със западните стандарти, трудности при мобилизацията и логистиката, увеличаване на цената на гървесината за всички ползватели, потенциално влияние върху биоразнообразието, необходимост от източници на данни, информация и познания за използването на гървесната енергия. Представени бяха различни възможности за използване на гървесната енергия като развитие на домашни малки и средни по размер енергийни системи и въвеждане на индивидуални отоплителни системи на гървесина, както и развитие на обществени проекти за производство на енергия от гървесина.

На срещата в Хисаря беше представена информация

ти; увеличаване на социалните, икономическите и екологичните ползи от горите; заплахата за разпределението на горските земи при устойчивото развитие - нелегални сечи, климатични промени, зависимост на населението от гървесна енергия.

Стратегията на FAO за горското стопанство в Централна и Източна Европа и Централна Азия се изразява в подкрепата за собствениците на гори (частни и гържавни) и за дребните по площ и размер горски стопанства, в засилването на политиката и институционалната рамка при устойчивото управление и развитие и в комуникацията, обмяната на информация и данни.

В заключителната част на срещата бяха обобщени основните проблеми пред частното горско стопанство - дребноплощни и разпокъсани частни горски имоти, застаряване на населението и урбанизация, риск и несигурност във времето, високи обществени изисквания, слаб интерес поради ниски доходи, променлива нормативна уредба, лоша инфраструктура. Очертани бяха важните задължения на собствениците за съхраняване на природните и икономическите функции на горите и за осигуряване на баланса между интересите на обществото и на горските собственици, както и за съвместно и отговорно стопанисване и опазване на собствените гори.

Главните изводи: собствениците са важни и диалогът между тях и гържавната администрация е залог за осъществяване на икономическия, социалния и екологичния потенциал на недържавното горско стопанство; сдруженията на частните собственици на гори са важни партньори за постигане на целите на националните горски политики. Основните насоки в развитието на недържавните гори са свързани с прилагането на съвременни лесовъдски подходи и всеобхватно управление на природните ресурси, намаляването на ограниченията върху правата на собственост, въвеждането на механизъм за финансиране на публичните услуги от горите, пълното разделяне на контролните функции от управлението на гържавата.

Програмата Еразмус Мундус -

Със създаването на Изпълнителната агенция за образование, аудиовизия и култура (Education, Audiovisual and Culture Executive Agency - EACEA) от 1 януари 2006 г. под контрола на Европейската комисия, и по-точно на нейните три Генерални дирекции (Education and Culture - DG EAC, Information Society and Media - DG INFSO, EuropeAid Cooperation Office - DG AIDCO) стана възможно да се управляват европейските финансови потоци в полето на образованието, аудиовизията и културата. Седем ключови обществени програми са изцяло или частично делегирани на Агенцията: **Култура, Младите в действие, Европа за гражданите, Медиуми, Обучение през целия живот, Темпус, Еразмус Мундус**. Агенцията подпомага тези програми технически, определя бенефициентите и оценява всеки един от кандидатите и техните проекти, следи за нарушения и предотвратява политическа намеса.

Програмата Еразмус Мундус започна през 1987 г., а през 2008 г. с решение № 1298 на Европейската комисия е продължена с нов период - 2009-2013 година. Допринася за сътрудничество и мобилност в областта на висшето образование. Тя цели да повиши качеството на европейското висше образование и да насърчи междудукултурното разбирателство чрез сътрудничество с трети страни (всички останали държави извън ЕС, Исландия, Норвегия, Швейцария и Лихтенщайн).

Програмата има за цел да засили европейското сътрудничество и международните връзки във висшето образование чрез подкрепата на висококачествени магистърски програми, чрез представянето на възможност на студенти и учени да следват следдипломни квалификации в европейски университети, както и чрез насърчаване мобилността на европейски студенти и учени да се обучават в трети страни.

Всяка година тя дава възможност на 180 000 студенти от целия свят да учат и работят навън, като около 90 % от европейските университети (повече от 4000 висши образователни институции от 31 страни) са част от нея, а около 2 млн. студенти са участвали в програмата от нейното създаване до днес. Годишният бюджет на програмата е 440 млн. долара.

Програмата осъществява 3 дейности:

- ♦ Осигуряване на магистърски и докторантски програми, включително и стипендии на участниците в програмите.

- ♦ Партньорство между висшите образователни институции (университети, колежи) на европейските и трети страни.

- ♦ Подпомагане на висшето европейско образование чрез проекти, които представят Европа като център за образование и постижения на световно ниво.

Висшите учебни институции могат да кандидатстват в консорциум за развитието на магистърски или докторантски програми, партньорства и проекти. Консорциумът, който участва по програмите на *Еразмус Мундус*, трябва да се сформира от поне 3 университета, одобрени от Европейската комисия. Фирми и компании, които целят внедряване и подпомагане на докторантските програми и проекти, също могат да кандидатстват и да станат част от *Еразмус Мундус*. Студентите, които още не са завършили бакалавърска степен или искат да продължат в магистърска степен, докторантите, както и учители, изследователи

и учени могат да кандидатстват за стипендии, аспирантури и субсидии.

Над 116 са магистърските програми, които предлагат стипендии към самата програма за най-добрите кандидати. Те са обединени в 15 области, покриващи широк спектър от академични дисциплини: агрономство и горско стопанство, бизнес и мениджмънт, комуникация и информатика, образование и филологии, инженерни науки и технологии, хуманитарни науки. В областта на агрономството има 11 магистратури с различна насоченост - Европейска магистратура за животновъдство и генетика, Международна магистратура за градинарство, Международна магистратура за вино и винарство, Магистратура за устойчиво развитие в агрономството и други. В областта на горското стопанство магистърските програми са 3: Европейско горско стопанство (European Forestry - EF); Устойчива гора и природен мениджмънт (Sustainable Forest and Nature Management - SUFONAMA) и Устойчиво тропическо горско стопанство (Sustainable tropical forestry - SUTROFOR). *Еразмус Мундус* има 13 докторантски програми в 9 области. В областта на горското стопанство и агрономството докторантурата е само една - Гора и природа за обществото (Forest and Nature for Society - FONASO).

Има възможност да се кандидатства и по трите магистърски програми в сферата на горското стопанство едновременно. Възможно е да се кандидатства и след завършена друга магистърска програма, дори и по *Еразмус Мундус*, но без да се ползва финансовата помощ от стипендии и субсидии, като студентът трябва да поеме цялата такса. При записване на програмата студентът получава стипендия, здравна застраховка, настаняване в общежитие. Продължителността на магистърските програми *Еразмус Мундус* обикновено е две години, като обучението протича в два университета и студентът получава двойна диплома. Обучението през първата година е сходно във всички университети, а през втората година студентите трябва да изберат друг университет, където да продължат обучението си. Първата година приключва със задължителен летен модул, който представлява двуседмична практика в избрана предварително страна. Специализацията през втората година включва дипломна работа, основана на научноизследователска и теренна дейност във или извън Европа.

Всяка една от магистърските програми се състои от 60-120 кредита по Европейската кредитна трансферна система (European Credit Transfer System - ECTS). Кредитите са числени стойности, разпределени на определените модулни части, за да опишат изискването се натоварване на студентите под формата на лекции, практики, семинари, индивидуална работа, изпити и други дейности, които се оценяват. 60 кредитата представляват пълна академична учебна година, което означава, че при дипломирането си на втората година студентът има 120 кредитата.

Предимството на завършващите по програмата *Еразмус Мундус* е получаването на диплома от два различни университета, повишаване на нивото на владеене на чужд език, най-често английски, който е основен при обучението, възможност студентите да учат и същевременно да пътуват.

шанс за по-добро обучение

Обикновено към всяка програма има 17-20 стипендии. Комисията, която оценява кандидатите, разпределя стипендиите сред най-добрите от тях съобразно академичния им потенциал, като съществуват географски критерии, определени от Европейската комисия. За кандидатите от трети страни важно условие за получаване на стипендии е т.нар. 12-месечно правило, според което кандидатите не трябва да са били повече от година студенти или работещи в страна от Европейския съюз, Исландия, Норвегия, Швейцария и Лихтенщайн през последните 5 години, или да нямат жителство. Ако студентът е одобрен за стипендия, трябва да учи в различни страни от тази, в която е получил последната си университетска диплома. Таксите за обучението са различни за всяка програма. Включва се записването за обучение на два университета, цялостното обучение, разходите за началните седмици, разходите за курсове по езика на страната, избрана от студента, ползването на лабораториите, компютърните зали, библиотеката, административни и други допълнителни разходи. В таксата не са включени пътните разходи, разходите за дипломната работа, таксите за виза и за двата университета, както и таксата за задължителния летен модул (обикновено около 1000 евро).

Основни критерии за приемане:

- ♦ Завършен курс на обучение в бакалавърска програма по горско стопанство, биология или сродни дисциплини като екология, география, или алтернативни дисциплини - икономика, мениджмънт или политически науки.

- ♦ Добро владение на английски език, задължително се представя документ за нивото на владение, с изключение на случаите, когато английският е майчин език или студентът е завършил бакалавърската си степен с английски.

Представя се автобиография, мотивационно писмо, две препоръки от преподаватели.

Секретариатът на всяка от магистърските програми събира всички кандидатури по съответната програма и селектира най-добрите от тях по описаните изисквания, след което комисия от консорциума на университетите изготвя списък с успешно преминалите този етап на кандидатстването. Списъкът се изпраща в централата на ЕС в Брюксел за утвърждаване. Едва след одобрението на ЕС консорциумът оповестява резултатите на студентите.

Устойчива гора и природен мениджмънт (SUFONAMA)

Тази двегодишна магистърска програма е насочена към огромните предизвикателства не само на европейските природни ресурси и гори, но и на всички останали в умерения пояс. Значителната по обем теоретична основа, практическият и международният опит биха дали възможност на успешно завършилите студенти да кандидатстват по докторантски програми или да се реализират в практиката. Всички модули по програмата са на английски език. Всяка година завършат около 75 студенти.

SUFONAMA е разработена в консорциум на пет европейски университета по агрономство, ветеринарство, горско стопанство и екология в: Копенхаген, Дания

(University of Copenhagen, Faculty of Life sciences, Centre for Forest, Landscape and Planning, Copenhagen, Denmark), Бангор, Великобритания (Bangor University, School of Agricultural and Forest Sciences, Bangor, Wales, United Kingdom), Гьотинген, Германия (University of Goettingen, Faculty of Forestry and Forest Ecology, Goettingen, Germany), Алнарп, Швеция (Swedish University of Agricultural Sciences, Southern Swedish Forest Research Centre, Alnarp, Sweden), Падуа, Италия (University of Padova, College of Agriculture, Padova, Italy).

Обучението през първата година протича в един от трите университета в Бангор, Копенхаген или Гьотинген, а през втората година избираш от петте възможни университета.

Студентите от страните на Европейския съюз, Исландия, Норвегия Швейцария и Лихтенщайн, кандидатстващи за стипендии, трябва да подадат документи до 3 май 2010 г., а резултатите ще излязат до средата на юли. Срокът за тези, които не кандидатстват за стипендии, е до 16 август. За третите страни срокът за документи е всяка година до 1 декември, а резултатите излизат до средата на август. Таксата за студенти от трети страни е 8000 евро, а стипендиите - 21 000 евро на година. Таксата за студентите от страните от ЕС, Исландия, Норвегия Швейцария и Лихтенщайн е 4500 евро, а стипендията - 20 000 евро годишно, като получават допълнителна финансова подкрепа, дори и да не са спечелили стипендия.

Координатор на програмата е проф. Нийлс Страндж от Центъра за гори, ландшафт и планиране в Копенхаген, Дания.

За повече информация www.sufonama.net.

Устойчиво тропическо горско стопанство (SUTROFOR)

Програмата осигурява на студентите най-доброто образование в Европа в областта на съвременното тропическо горско стопанство. Целта на програмата през първата година е да осигури цялостен поглед за горското стопанство в тропиците. След нея студентите участват в летния модул с практически занимания в тропическа страна. Всички модули по програмата са само на английски език. Всяка година завършват около 75 студенти.

SUTROFOR също е разработена в консорциум на пет европейски университета по агрономство, ветеринарство, горско стопанство и екология в: Бангор, Великобритания (University of Wales, School of Agricultural and Forest Sciences, Bangor, Wales, UK), Копенхаген, Дания (The University of Copenhagen, Faculty of Life Sciences, Centre for Forest, Landscape and Planning, Copenhagen, Denmark), Дрезден, Германия (Dresden University of Technology, Institute of International Forestry and Forest Products, Tharandt, Germany), Монпелие, Франция (Paris Institute of Technology for Life, Food and Environmental Sciences (AgroParisTech), Montpellier, France), Падуа, Италия (University of Padova, College of Agriculture, Padova, Italy).

През първата година студентите се обучават в един от трите университета в Бангор, Копенхаген и Дрезден, а през втората година избират от всичките пет университета.

Сроковете за подаване на документите, излизането

на резултатите, таксите за обучение и размерът на стипендиите са същите като на Магистърската програма SUFONAMA.

Координатори на програмата са Анна Грете и Пиа Якобсен от Факултета по природни науки към Университета в Копенхаген, Дания.

За повече информация www.sutrofor.net.

Европейско горско стопанство (EUFORESTRY)

Програмата е най-новата магистратура в сферата на горското стопанство, насочена към устойчиво стопанисване на горите в международен мащаб. През първата година, за разлика от другите две програми, студентите минават практическо обучение в международни горски организации или компании. След завършването на програмата студентите получават двойна диплома, като едната винаги е от университета в Йоенсу (Финландия), а втората е от един от университетите партньори, в които студентите са преминали в по-голяма степен своето образование през втората година. От започването на програмата през 2004 г. са завършили повече от 120 студенти от 46 държави от целия свят.

EUFORESTRY е разработена в консорциум на седем европейски университети в: Йоенсу, Финландия (University of Eastern Finland, Joensuu, Finland), Монпелие, Франция (Paris Institute of Technology for Life, Food and Environmental Sciences (AgroParisTech), Montpellier, France), Фрайбург, Германия (University of Freiburg, Germany), Швеция (Swedish University of Agricultural Sciences, Sweden), Лиежа, Испания (University of Lleida, Spain), Вагенинген, Холандия (Wageningen University, The Netherlands), Виена, Австрия (University of Natural Resources and Applied Life Sciences, Vienna, Austria).

Партньори по програмата са и две международни образователни институции - Университетите в Парана,

Бразилия (Federal University of Parana, Brazil) и Янглинг, Кумаи (Northwest Agricultural and Forestry University, Yangling, China).

Учебната програма за двете години се състои от 8 модула, като 6 от тях се изучават през първата година, а останалите два - през втората. През втората година студентите трябва да изберат своята специализация и да посочат университета, където ще разработят своята дипломна работа.

Сроковете за подаване на документи за третите страни са от 1 септември до 30 ноември, а за страните от ЕС, Исландия, Норвегия, Швейцария и Лихтенщайн - от 15 януари до 15 март всяка година. Таксата за третите страни е 8000 евро, а стипендиите - 24 000 евро годишно. Таксата за студентите от ЕС, Исландия, Норвегия, Швейцария и Лихтенщайн е 4000 евро, а стипендиите - 10 000 евро годишно.

Координатори на програмата са проф. Тимо Токола, д-р Маржорита Мьотьонен и Паулина Карвинен от Факултета по горско стопанство към Университета в Източна Финландия.

За повече информация www.europeanforestry.net.

Гора и природа за обществото (FONASO)

Докторантската програма е с продължителност три години, с 180 кредита и основен език на обучение английски. Целта на програмата е да образова лидерите на бъдещите поколения изследователи, учители и мениджъри, работещи в сферата на горите и природните ресурси в тропическите и умерените региони. Университетите в Дрезден, Копенхаген, Париж, Падуа, Гьотинген, Бангор и Алнарп (Швеция) са партньори по програмата.

За повече информация www.fonaso.eu.

Инж. Чавдар ЖЕЛЕВ

Право на отговор

Петър Дугулов: „Аз съм действителен ученик на Петър Кушлев“

В редакцията се получи писмо от Петър Дугулов, озаглавено „Без граница между действителност и измислица“. В него той ни уведомява, че в интервюто с гърворезбаря Васил Даскалов, публикувано в рубриката „Гост на редакцията“, бр. 6/2008 г. на сп. „Гора“, е открил факти, които уличават интервюирания в присвояване на интелектуална собственост. П. Дугулов твърди, че гостът на редакцията „посочва за свои произведения творби на най-големия български художник-резбар на XX век Петър Кушлев“ и съответно ги изброява: гърворезби от Ловния дом край яз. Студена, иконостасите в църквите „Св. Св. Кирил и Методий“ в Ню Йорк, „Св. Вознесение“ в с. Спасово, Добричко, „Св. Никола Мирликийски“ в смолянския кв. Устово, лампионът от дебърска резба, за който Даскалов твърди, че е продаден на английската кралица.

„Селекцията е много добра, Даскалов старателно е погребал измежду най-изящните творби на Петър Кушлев. Само че има неща, които не са съвсем ясни на този човек и го издават в непознаване на третираните теми.“ Петър Дугулов изброява последователно фактите, които оспорва: иконостасът в Устово не е изработен с тревненска гърворезба, а с преславска; иконостасът в с. Спасово е датиран към 1989 г. - изработен значително преди това; обзавеждането на Ловния дом край яз.

Студена е между най-съкровениите творби на Петър Кушлев; историята за лампиона от дебърска резба - последната творба на П. Кушлев, е измислена, изработката е от орех, а не от гървесен бърз, както твърди В. Даскалов, висока е 98 см, а не 148 см и не е при английската кралица, а се съхранява „на сигурно място“ и има недовършени части; за Нюйоркския иконостас Дугулов споделя, че е разработен по проект на Петър Кушлев и е негова лична изработка, а не е в съавторство, и отрича Даскалов да е главен проектант на църквата.

И още: „Невежество лъха и от разказаната история за пътя на Петър Кушлев до дебърската резба. Тук лъжите са плътно надиплени една до друга: църквата „Св. Спас“ с дебърския иконостас се намира в Скопие, а не в Ниш, както сочи Даскалов; Петър Кушлев не е участвал във Втората световна война; иконостасът не е изпепелен, а демонтиран и консервиран от командирования от българското правителство Петър Кушлев.“ Писмото си Петър Дугулов завършва с уверението: „Аз съм действителен ученик на Петър Кушлев и познавам много добре неговото творчество, знам къде мога да намеря документи в потвърждение на всичко казано погоре, както и живи свидетели, които да кажат истината...“

**Инж. Стефан ШУЛЕВ - директор на
Професионална гимназия по горско
стопанство „Христо Ботев“ -
Велинград**

Ако мислите за сто години напред - образовайте децата си

Убедени сме, че Министерството на земеделието и храните има добра воля за подобряване на качеството на работа в системата на горите. В тази връзка преподавателите от ПГТС „Христо Ботев“ искат да обърнат вниманието на министерството и към един много важен момент - качеството на професионално образование, свързано с горите.

Съществуват редица изисквания, свързани с материалната база и обучаващите лица за придобиване на квалификация по професия „техник-лесовъд“ (Наредба № 14 от 4.12.2007 г.). Качественото образование е изведено като приоритет и в редица други нормативни документи с дългосрочно действие - „Национална програма за развитие на училищното образование и предучилищното възпитание и подготовка“ (2006-2015 г.), „Национална стратегия за продължаващо професионално обучение“ (2005-2013 г.), „Национална стратегия за учене през целия живот“ (2008-2013 г.). Всички те определено имат връзка с подготовката на добри специалисти за системата на горите. Така в „Националната стратегия за устойчиво развитие на горския сектор в България“ основната цел е „повишаване приноса на науката в устойчивото стопанисване и развитие на горския сектор и подобряване на образователната система и социалния статус на горските работници“.

От създаването на училището до днес непрекъснато сме работили и имаме принос за подобряване на образователната система в областта на обучение на кадри за горския сектор. Постигнали сме високо качество на образователно-възпитателния процес чрез изграждане на европейски модел на съвременен училище, напълно в духа на европейската концепция „Училището - учеща (се) организация“. Автори сме на всички учебни планове и програми за предметите от про-

фесионалната подготовка на техниците лесовъди, както и на учебниците за професионалните гимназии по лесовъдство, горски култури, защита на горите, дендрология.

Обучението по теория на професията в ПГТС „Христо Ботев“ - Велинград, се осъществява в учебни кабинети, а по учебна практика - в базови обекти на горските и ловни стопанства в региона по предварително сключени договори за осъществяване на сътрудничество в тази наша дейност, тъй като вярваме, че професия като нашата се овладява качествено само по този начин - практика в реални теренни условия. Непрекъснато модернизираме материалната база и днес училището ни разполага с учебни кабинети, които са с напълно обновено ергономично основно оборудване - учебни маси, столове, бели учебни дъски, шкафови, маркери, гъби, чертожни принадлежности, и библиотечен фонд, включващ учебници и учебни помагала по всички изучавани специални предмети за всички учещи се, разполагаме с филми, дискове и презентации за онгагедяване на учебния процес.

С необходимото оборудване за осъществяване на качествен учебен процес са учебните ни кабинети по повечето специални и общообразователни предмети и трите компютърни кабинета.

За целите на практическото обучение в двора на ПГТС „Христо Ботев“ са изградени дендрариум, дивечоразвъдник, учебен разсадник, кабинет на открито за учебни практики, полигон за провеждане на курс за мотористи на моторни триони и хросторези и полигон за стрелби. Превърнахме училищния двор в прекрасен парк с различни зони - за отдих и спорт.

Учебните и производствените практики по отделни тематични области се провеждат в кабинетите в учебната сграда и на открито, както и в обекти от

гържавния горски фонд на УОГС „Г. Аврамов“ - Юндола, Държавните ловни стопанства „Алабак“ и „Чепино“, с които имаме двустранни договори за сътрудничество.

За правилното и безопасно протичане на обучението по учебна и производствена практика е предприет цял комплекс мероприятия.

Кадровата политика на училището е съобразена с изискванията на Инструкция № 2 за заемане на длъжността „учител“ и е на много високо ниво. Всички преподаватели по теория и практика на професията притежават висше образование с образователно-квалификационна степен „магистър“, придобита в Лесотехническия университет - София, и имат допълнително придобита педагогическа правоспособност. Петима учители от гимназията притежават V професионално-квалификационна степен, трима са с III, петима - с II, и един с I ПКС.

Преподавателите посещават редовно обучения, семинари, курсове, организирани в системата.

Всичко изложено дотук ни дава основание да смятаме, че ПГТС „Христо Ботев“ - Велинград, е учебно заведение с национално значение и с ясна визия и мисия за своето развитие, с качество на обучение, съизмеримо с европейските стандарти във всяко едно направление.

В същото време споделяме с болка и недоумение, че се чувстваме застрашени и притеснени от либералния подход, който в последните няколко години Министерството на образованието, младежта и науката прилага за осъществяване на държавен план-прием в държавните и общинските училища за гимназиална степен, за разкриване на нови специалности. Това вече създаде неограничено разрастване на броя на училищата, в които се изучават специалностите „Горско стопанство и гърводобив“ и „Горско и ловно стопанство“ с качество на образование далеч под държавните образователни изисквания. Тези училища нямат нито материално-техническа база, нито педагогически кадри според изискванията, а имат право да издават документи за квалификация.

Смятаме, че е крайно време Министерството на земеделието и храните и Министерството на образованието, младежта и науката да наложат ясни и категорични критерии за определяне на рейтинга на всяко училище, както и на всяка друга образователна институция, които да бъдат публично оповестени. Утвърждаването на план-приема на държавните и общинските училища, както и правото на издаване на документи за квалификация и преквалификация да е съобразен с него.

Нашата идея е да бъдат прецизирани критериите и да бъде направена нова оценка на учебните заведения, в които се изучават специалностите „Горско стопанство и гърводобив“ и „Горско и ловно стопанство“. След коректно оценяване на особено необходимите за качествен учебно-възпитателен процес материална база и преподавателски състав да бъдат избрани базови училища, които да бъдат специално финансирани и подпомагани от Министерството на земеделието и храните и да имат следните задължения:

- В тях да се осъществяват процедури за преглед, актуализиране, апробиране, анализ и текущ мониторинг

Както подобава на едно перфектно училище...

През март 2009 г. в ПГТС „Христо Ботев“ във Велинград бе проведена анкета „Моята униформа на лесовъд“. Почти 70 % от учениците се изказаха „за“ униформата. Гимназията разработи проект и кандидатства в Националната програма „Училището - територия на ученици“. Одобреният проект бе на стойност 48 000 лв., като 35 000 лв. от тях бяха осигурени от програмата.

От 18 януари 2010 г. учениците на Горската гимназия носят своите униформи и, както забелязахме, това им доставя удоволствие. Униформите костюми наистина са красиви, състоят се от черен панталон и зелено сако с емблемата на училището, два вида ризи и вратовръзка с ловен мотив (изработена е в ДЛС „Витиня“).

на дейностите, свързани с внедряването и реализирането на държавните образователни изисквания.

- Разработване и апробиране на учебните планове и програми за специалностите „Горско стопанство и гърводобив“ и „Горско и ловно стопанство“.

- Разработване на проекти за нови специалности, които да бъдат включени в списъка на професиите, според новите изисквания на пазара на труда.

- Откриване на нови експериментални паралелки за апробиране на учебните планове и програми на новите специалности.

При осъществяването на тази наша идея ще се съчетаят социалният подход и правото на лоялна конкуренция за всички училища, даващи квалификацията „техник-лесовъд“ в различни области на страната. Финансирането на професионалните училища от страна на МЗХ да бъде обвързано не само с броя на учениците, а и с качеството на обучението.

Една мъдрост гласи: „Ако мислите за един ден напред - вземете си храна, ако мислите за една година напред - посадете дърво, ако мислите за сто години напред - образовайте децата си“. Не е ли време да се вслушаме сериозно в нея?

Учебно-опитно горско стопанство - Юндола: Пример за подражание

Изминали са само 17 години от създаването на новата Българска държавна, когато през 1895 г. се обсъжда въпросът къде да бъде открито първото училище за подготовка на млади горски кадри. Изтъкнатият наш лесовъд от онова време Кирил Байкушев (името му е свързано и с откриването на естествения природен паметник Байкушевата мура, която сега е на 1300 г.) през лятото на 1895 г. предлага на Горския съвет при Министерството на земеделието, представляван от министъра Григор Начевич, това да бъде Гешова планина - м. Юндола. Седловината Юндола е естествена географска граница между двете величествени планини - Рила и Родопите. Тук се разпростират на огромни територии елитни изголистни гори от бял бор, смърч и ела. Обширните ропонски поляни, прорязани от няколко дълбоки долове на реките, спускащи се стремглаво надолу към равнината, придават изключителна красота на планинския пейзаж.

Нагледява обаче мнението на Юлиус Милде и училището е открито в м. Чамкория (Боровец).

Когато се създава Лесовъдния отдел към Агрономо-лесовъдния факултет при Софийския университет през 1925 г., е отправено писмено искане до МЗДИ за предоставяне на държавни гори за учебните практики на студентите и научноиз-

следователска дейност на преподавателите от факултета. Вниманието отново е насочено към държавната гора - Гешова планина - м. Юндола. Искането е удовлетворено в края на същата година. С този писмен акт, основаващ се на тогава действащите закони за горите и за висшето образование, се поставя началото на две учебно-опитни стопанства - Юндола и Петрохан. По неизвестни причини, най-вероятно да са били финансови, 10 г. след този акт на практика не е правено нищо за функционирането на тези средища и едва при изработването на новия лесостроителен план през 1936 г. са предвидени средства за уредба и устройство на гората и за изграждане на подходяща база. В съответствие със специалното предназначение на държавната гора е изграден правилник за управление на УОГС, одобрен с постановление на Министерския съвет и утвърден с царски указ №11/29.02.1936 година. В исторически аспект този правилник е първият по значимост документ, който регламентира и определя статута, главните цели и насоки за устройство, стопанисване, ползване и управление на горското стопанство. В него се определят основните дейности и функции на учебното стопанство: стопанисване на горите (като плановите се одобряват от Факултетния съвет), администрира-

не, управление, добиване на дървени материали и всички дейности по експлоатация на гората да стават по стопански начин. Работите по учебната и научна дейност, както и мероприятията, свързани с охраната, стопанисването и възобновяването на горите и борбата с ерозията, са предвидени да се финансират от Министерството на земеделието и държавните имоти. Назначаването на управители, или реверни лесничей, да става чрез конкурс, а уволненията - по реда на Закона за държавните служители, след съгласие на Съвета на Агрономо-лесовъдния факултет.

През януари 1948 г. двете учебни стопанства преминават изцяло под управлението на Софийския държавен университет, а малко след това - към Селскостопанската академия, в чийто състав е и Лесовъдният факултет. Със създаването на Висшия лесотехнически институт УОГС преминават под неговото ръководство. През 80-те години на XX в. са извършени редица подобрения в управлението на тези две стопанства.

През 1997 г. е изработен нов комплексен правилник за устройството и развитието на учебните стопанства, с който се отбелязва нов етап в организацията и управлението им като база на опитни структури на Лесотехническия университет.

В продължение на 80 г. дейността на УОГС се ръководи от основните принципи и изисквания на Закона за горите и Закона за висшето образование и правилниците за прилагането им. Така и в днешно време за директори на учебните стопанства се обявява конкурс от Академичния съвет на Лесотехническия университет, протоколът от конкурса се утвърждава от министъра на образованието, а ректорът на Лесотехническия университет издава заповед за назначаването. Тази стабилност в служебното положение на ръководителите спомогна учебните стопанства да се утвърдят като структури - пример за единно, многофункционално и устойчиво развитие на горското стопанство.

Днес площта на УОГС в Юндола е 5130 ха, от които 94 % са с горска растителност, представена главно от бял бор, смърч и ела. Лесоустроителният проект, по който работи УОГС, е утвърден през 2008 г. Според него средната възраст на насажденията е 95 години, при годишен прираст 17 500 куб. м. Приблизително толкова е и годишното ползване. Извежда се следните видове сечи: групово-изборна, единично-изборна, групово-постепенна, и отгледни сечи.

Гъстотата на горската автомобилна пътна мрежа на територията на стопанството е много добра - 25.34 л.м/ха, от тях 5.75 л.м/ха са с асфалтово покритие и 19.49 л.м/ха - без повърхностно покритие. Това е една оптимална гъстота на автомобилната пътна мрежа в едно стопанство, спомагаща за добра охрана на гората и дивеча, борба с горските пожари, развитие на всички видове туризъм.

В дърводобива на УОГС - Юндола, работят общо 26 души. Тази дей-

Учебно-туристическият комплекс „Юндола“

ност е икономически ефективна. Осъществява се от две комплексни бригади. И при двете добивът на готовите сортименти е съобразен с естествените възможности, които предлага отсеченото стебло, и с краткосрочната и финансовоефективна реализация на добитите материали. Едната бригада - от 9 души с бригадир Муса Мехмед, разполага с 4 чифта волове, собственост на УОГС (сн. 1). Дървените материали се извозват от сечището до автомобилния път на цели стъбла и дълги стъблени секции. Окончателната първична обработка на материалите и нарязването на желаните сортименти се извършват на автомобилния път. Комплексната бригада с ръководител Ибрахим Мандров и тракториста на специализирания шарнирен горски трактор (ТАФ) Муса Ниван е от 6 души (сн. 2). Извозът до автомобилния път също се извършва на цели стъбла или дълги стъблени секции.

Когато посетих работниците, видях, че всички бяха екипирани в подходящо облекло и ботуши, лични предпазни средства: каски за работа в гората, ръкавици. На обекта имаха и санитарна чанта с медикаменти за оказване на първа помощ. При разговора с работниците разбрах, че ежесмесно се провежда текущ инструктаж по техническата безопасност на труда. Мотористите с моторни триони са завършили курс, а трактористът притежава правоспособност за управление на машината. Работниците са наети от УОГС, редовно получават заплатите си, внасят се полагащите се им осигуровки.

Превозът на материалите до местопредаване се извършва със специализиран товарен автомобил МАН, собственост на стопанството. Той е снабден с хидравлична стрела за товарене с обхват 8.4 м. Така УОГС извършва транспортната дейност независимо от други превозвачи и си

осигурява ежемесечно печалба от 1000 лева.

Освен тези две комплексни бригади в дърводобивната дейност почти целогодишно в извоза на дребноразмерна дървесина и дърва за огрев се използват 15 коня.

УОГС - Юндола, разполага с дървообработващ цех, обновен и съоръжен с нова техника, както и с новоизградена сушилня за дървени материали.

В това малко предприятие по най-ефективен начин се произвеждат различни размери дъски, греди, талпи и готови детайли за мебели. Това е обект, в който би могло да се провеждат учебни практики със студенти по механична технология на дървесината.

Горският разсадник заема площ от 19 дка и е добре ограден, водоснабден, електрифициран и притежава битова сграда за почивка на работниците (сн. 3). Всяка година в разсадника се произвеждат около 300 000 фиданки от бял бор, клек, смърч, ела и бяла мура, както и присадки от смърч и арония. Плантацията от арония ежегодно дава около 3 т ценен плод. Разсадникът напълно задоволява нуждите на стопанството от посадъчен материал за залесяване.

Създадени са много добри условия за провеждане на учебни практики по дивечоразвъждането и ловното стопанство и практикуване на ловен туризъм. В заградената площ от 270 ха е базата за интензивно развъждане на дивеча. Тук се срещат елен лопатар, муфлон, дива свиня и глухар. В оградената площ има няколко хранилки за дивеча и няколко чакала, от които може да се практикува фотолов и подборен отстрел на дивеч. Както ловният туризъм, така и разселването на дивеч за ловни стопанства в стра-

ната е една доходна дейност на учебното стопанство.

В Старица - любима за мнозина почиваща местност, има ски писта с влек, подходяща за спускане със ски и шейни на деца и начинаещи скиори. Приятно е прекарването в забавлението, където се предлагат напитки и ястия, приготвени по местни рецепти.

Цялата територия на стопанството дава много добри условия за практикуване на ски туризъм. Близо до м. Старица, на Филибелийска поляна, е изграден друг туристически обект - дървен заслон с барбекю (сн. 4). Пред заслона има чакало и оградена територия, където може да се практикува стрелба по панички и „бягащ заек“ с пушка, лък или пистолет. Недалеч от заслона има хранилки и две чакала за подборен отстрел на дивеча. В северозападна посока от заслона при хубаво ясно време може да се наблюдава връх Белмекен. На 300 метра в западна посока се намира природната забележителност „Седемте братя“ - смърч на около 300 години, от корена на който се издигат седем величествени стъбла. Предвидено е в същата местност през лятото на 2010 г. да бъде изграден водоем за спортен риболов.

В същия район, над пътя за Белмекен, е направен манеж за конна езда (сн. 5). Тук е конната база на стопанството, която предлага разходка с кон из планината или с шейна, теглена от коне.

В средата на 90-те години на миналия век е построена чудесна учебно-туристическа база „Юндола“ - паметна сграда, разполагаща с 200 легла в стаи с 2 и 3 места и 3 апартамента, столова със 170 места, ресторант, кафе-бар, фитнес зала и сауна. Тази красива постройка с външна архитектура, съобразена с

Директорът инж. Илия Зиврипанов

планината, има учебни и конферентни зали, подходящи за занимания на студентите и научни срещи и съвещания.

Научно-изследователската дейност, която се осъществява в УОГС - Юндола, в продължение на 80 години, е огромна, изпълнявана е от голям брой изтъкнати представители на лесовъдската наука. За всичко това може да се прочете в книгата „Университетската гора“ на проф. Никола Колев.

За просперитета на стопанството, през последните 15 години изключителна заслуга има директорът инж. Илия Зиврипанов. Роден е през 1958 г. във Велинград и след завършването на ВЛТИ работи в Горските стопанства в Белово, Ракитово и Юндола. Благодарение на неговата трудолюбива и инициативна натура и мениджърските му умения УОГС - Юндола, е пример за подграждане.

Инж. Георги ПЕТРУШЕВ
Снимки автора

Paraclytus sexguttatus (Adams) - нов род и вид за Европа

Ст.н.с. д.с.н. Георги ГЕОРГИЕВ - Институт за гората при БАН

В предишни броеве на сп. „Гора“ са разгледани три опасни карантинни вредителя от сем. *Cerambycidae*, които са изключителна заплаха за широколистната горско-дървесна растителност в Европа - *Anoplophora glabripennis* (бр. 6/2007), *Anoplophora chinensis* (10/2007) и *Aeolesthes sarta* (7/2008). Наскоро е установен нов за фауната на Европа и България вид от семейството, който не би следвало да се третира като инвазивен. Работата е част от изпълнение на проект ДОО2 - 191/2008 „Чуждоземни сухоземни членестоноги и тяхното значение за биоразнообразието на България“ към Фонд „Научни изследвания“.

Реликтният род *Paraclytus* Bates, 1884 (Coleoptera: Cerambycidae) наброява 8 вида с ограничени ареали в Кавказ, Закавказието, Северен Иран и прилежащите райони (3 вида), Китай (4 вида), Япония и о-в Сахалин (1 вид). Özdikmen (2009) прави

преглед на рода и разглежда 9 вида, сред които неоснователно включва и един гръцки ендемит, принадлежащ към таксономично близкия род *Anaglyptus* - *A. luteofasciatus* Pic. Най-многочислен и широкоразпространен е *Paraclytus sexguttatus* (Adams, 1817), който обитава Кавказ, Азербайджан, Североизточна Турция и Северен Иран (Плавильщиков, 1940). В Мала Азия са известни само 2 находища на вида: Артвин (Североизточна Турция) и Боу (Централна Северна Турция) (Özdikmen, Demir, 2006; Özdikmen, 2007 и гр.).

Paraclytus sexguttatus е установен в България през 2000 г. (Георгиев, Стоянова, 2003). Биологичният материал е събран с помощта на малезова ловилка в Странджа, в резервата Витаново до Малко Търново. Това е първото съобщение за рода и вида в Европа, ако се изключи Северен Кавказ, до където достига периферията на ареала. През 2001 г. *P. sexguttatus* е установен и в турската част на Странджа - Демиркьой,

провинция Куркларели (Kurzava, 2007). Интересно е да се отбележи, че в ентомологична колекция в Турция е съхраняван екземпляр на вида, намерен през 1993 г. в района на Демиркьой (Özdikmen, Demir, 2006), който обаче не е бил своевременно идентифициран.

Имагото на *P. sexguttatus* е дълго 8-18 mm. Тялото е черно, покрито с гъсти сиви, сиво-бели или жълтеникаво-бели космици. Антените са по-дълги от средата на елитрите. Те са покрити с гъсти сиви прилепнали космици (върховете на членчетата от 3-то до 6-то са черни), а краката - със сиви или жълтеникави космици. Елитрите са гъсто окосмени. Основният им цвят е черен, но те са изпъстрени с няколко характерни бели или кремаво-бели петна и ивици. В основата на елитрата - до щитчето и зад рамото - има 2 белезникави петна с неправилна форма, следвани от 3 закръглени бели петна. Във втората половина на елитрата има извита бяла ивица,

▲ Имаго

Находища на *Paraclytus sexguttatus* на Балканския полуостров

а в края - бяла препаска. Яйцето има гладък хорион. То е белезникаво, слабо удължено, с диаметър около 0.6 mm.

Ларвата достига дължина до 24 mm, а ширина - до 55 mm (Мамаев, Данилевский, 1975). Тялото е бяло, покрито с редки космици. Главата също е бяла, но предният край е широко пигментиран. Върху тергита на преднегръда има ярки жълти петна, а на заднегръда - напречни браздички. Тергитът на среднегръда е разделен с Х-образен шев. Гръдни-те крака са добре развити.

Какавидата е белезникава, с удължена форма и размери 13-20 mm. Антените - прави до средата и извити във върхната част - са прилепнали към страните на тялото. Среднегръдът и тергитите на коремчето са леко изпъкнали.

Генерацията на *P. sexguttatus* се развива за 2-3 години (Noskovec, Rejzek, 2007). Възрастните летят от втората половина на юни до края на август (Плавильщиков, 1940). Те се хранят допълнително с пращец и посещават цъфтяща растител-

ност. В Турция имагото е събирано по цветове на глог (*Crataegus*) (Kurza, персонално съобщение; Noskovec, Rejzek, 2007).

P. sexguttatus е полифаг по отслабнали, загиващи и мъртви широколистни дървета. Плавильщиков (1940) отбелязва, че видът се среща по-често в планините, в сравнение с равнините, и свързва неговото разпространение с дъбовите гори. Други автори (Мамаев, Данилевский, 1975; Данилевский, Мирошников, 1985) твърдят, че букът е предпочитаното хранително растение на насекомото.

Намирането на *P. sexguttatus* в Странджа без съмнение го характеризира като Южнопонтийски вид с дисперсионен център Кавказ. Представителите на Евксинската зоогеографска група са реликтни горски видове, произхождащи от източните и южните брегове на Черно море, ареалите на някои от които достигат до северните части на Мала Азия и източните части на Балканския полуостров (Груев, Кузманов, 1988). От това следва, че ви-

дът може да бъде естествено разпространен в Югоизточна Европа, но късното му откриване в Странджа се дължи на неговата спорадичност и ниска численост в периферията на ареала. С голяма доза увереност може да се предположи, че находищата му се намират главно в турската част на Странджа, където фауната все още не е добре проучена. Не бива обаче да се изключва и възможността *P. sexguttatus* да е пренесен от Мала Азия в Европа със заселена дървесина. Разпространението на вида в нови райони може да се извършва по естествен път при летежа на възрастните насекоми или чрез яйца, ларви и какавиди в нападната дървесина. В Кавказ *P. sexguttatus* не се отличава с градационни тенденции и не се проявява като вредител. У нас видът е малочислен и не е заплаха за горските екосистеми. Той има висока консервационна значимост и следва да се разглежда като изключително ценен елемент на биологичното разнообразие на страната.

Екосвят

Екологичен център на Витоша

Започна изпълнението на проекта „Възраждане и запазване на традиционни строителни техники и умения, използвани в България“ в рамките на приоритетна ос № 4 „Опазване на европейското културно наследство“, който се осъществява с безвъзмездно финансиране от Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство и държавния бюджет на Република България на база Грантово споразумение № BG0042-GAE-00078-E-V1-EEA FM.

Проектът се изпълнява от Дирекцията на Природен парк „Витоша“ в партньорство с организацията „Развитие на норвежките занаяти“ (Norsk handverksutvikling), с бюджет 288 850 евро. Има за цел да допринесе за съхраняването и развитието на европейското културно наследство, като помогне за възраждането и запазването на традиционните методи на строителство чрез изследване, документиране и популяризиране на изчезващите познания и занаяти. Планирани са семинари и практически обучения в областта на български традиционни и природосъобразни строителни технологии, основани на естествени материали - дърво, глина и камък.

В рамките на проекта на 21 януари 2010 г. в конференционната зала на Националния пресклуб „София Прес“ се проведе семинар на тема „Трансфер на знание и добри практики между България и Норвегия“.

Събраният опит ще бъде демонстриран при изграждането на образователен екологичен център в Природния парк „Витоша“, м. Белите брези. Центърът ще

бъде построен върху основите на някогашен пионерски лагер до средата на 2011 година.

Със сега функциониращите музеи на водното конче и совите, разположени на 50-ина метра от бъдещия център, с музея на мечката в м. Дендрариума, самия Дендрариум с богатството на дървесни и храстови растителни видове, информационната алея в м. Игликина поляна този район на природния парк ще се превърне в истинско зелено училище за деца и възрастни.

Инж. Юлия МИХАЙЛОВА
Дирекция на Природен парк „Витоша“

Залесяванията с иглолистни видове - грешка или необходимост?

Да коментирам този въпрос ме провокира все по-широкото разпространяване на мнението, че при масовите залесявания през втората половина на миналия век е допусната сериозна грешка при определяне на насоките и избора на видовете за залесяване, като необосновано е даден превес на иглолистните видове, по-специално на черния и белия бор. Смята се, че впоследствие това създава проблеми при стопанисването на културите - масови са нападенията от корояди и други вредители, уврежданията от мокри снеговалежи и обледяване на короните.

Битуването на това мнение се подсилва и от повишеното търсене на пазара на средна и дребна гървесина. Ако към това се прибави и аргументът за липсата на пътна мрежа за извозване на гървесината, която ще се добива при провеждане на необходимите горскостопански мероприятия, може да се стигне до **крайно погрешен и необоснован извод**. А именно, че плеядата лесовъди със своите активни действия от 50-те до 80-те години на XX в. вместо достойно за уважение дело (намерило голямо обществено признание), е създавала проблеми на сегашното поколение свои колеги, които те не са в състояние да решат по редица причини. Винаги се прехвърля на предшествениците и не се предприемат подобаващи действия за излизане от това състояние.

Шири се и становището, че трябва да се залесява предимно с широколистни видове, без прецизна оценка на условията на месторастене, а изхождайки единствено от факта, че някога там е имало широколистна растителност. Принципът за устойчиво стопанисване на горите след Хелзинкската конференция през 1993 г. става ръководно начало на горскостопанската политика и стопанската дейност. Но отново се отива към крайност - да се подценява на практика принципът за продуктивността. Поради това, че в близка перспектива (20-30 години) отпада грижата по тези насаждения и не се правят капиталови разходи, колегията възприема спокойно тези обстоятелства.

Налага се да бъдат припомнени някои общоизвестни не-

ща, които с времето са потънали в забвение, и по-младите вероятно не знаят за какво става въпрос. А те са основополагащи при реализирането на това огромно по мащаби, с доказана всеобща полза за развитието на горския сектор, дело.

На първо място, изборът на видовете за залесяване на отделните обекти винаги е бил най-важният въпрос за лесовъда. Това е и предпоставката за решаване на останалите много важни въпроси, свързани, от една страна, със състава, прироста, количеството и качеството на гървесната продукция, а от друга - с проблемите на екологията, средообразуващите фактори и другите многофункционални изисквания спрямо бъдещите насаждения. По тази причина задължително е съчетаването на природните и климатичните особености на даден обект както с биологичните изисквания на гървесния вид, така и с целта на производството.

На второ място, не трябва да се забравя, че през годините на мащабните залесявания изборът на обекти не е плод на някаква приумица, а те са предварително известни и проучени, след което - планирано залесявани. Кои са тези залесявания?

- ♦ На слабопродуктивни, пустеещи и ерозиранни земи, лишени от горска растителност или покрити със закелявели храсталаци и малоценни гървесни видове.

- ♦ В затруднени при естествено си възобновяване високостъблени насаждения.

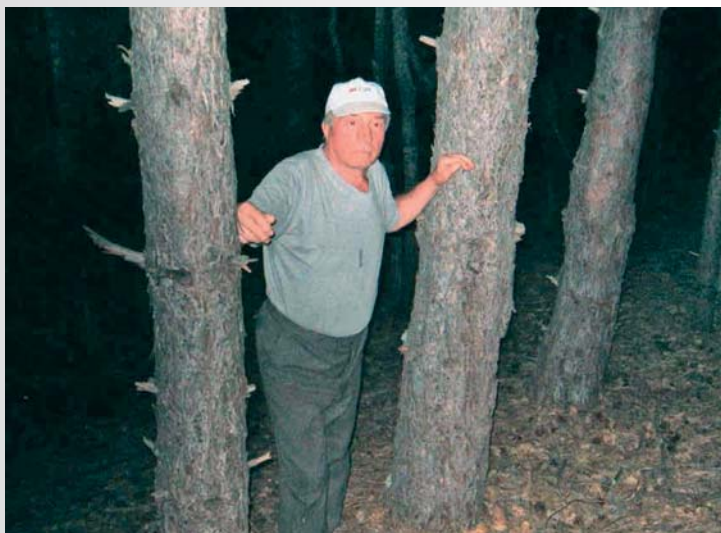
- ♦ Върху нарушени от промишлеността терени.

- ♦ За възстановяване на горната граница на гората.

- ♦ Край пътни магистрали, населени места и обекти за отдих с оглед подобряване и подчертаване на ландшафтни, рекреационни и други функции на тези територии.

- ♦ При доказани съображения да се подмени съставът на дадени нежелани и с малка потребителска стойност насаждения с цел създаване на високопроизводителни култури за ускорено производство на гървесина за задоволяване на определени нужди за дадени периоди.

В началото (до 1956 г.) практическите дейци при зале-

сванията са прилагали схеми на един и същи обект с редуване на иглолистни и широколистни видове (ред иглолистни, ред широколистни), без да са отчитани различните потребности на видовете. Тези култури са нагледно доказателство за предимството на отделните видове и заслужават проучване и специално внимание.

На снимките е дадено изкуствено създадено насаждение на възраст 60 години в отг. 750-Д на ГСУ - Трекляно, ДАС „Осогово“ - Кюстендил. Изводите и коментарите оставям на читателите.

След 1956 г. залесяването започва да се извършва съобразно научно-практическите разработки и указанията за условията на месторастение и схеми за залесяване, при които главни индикатори за определяне на бъдещия състав са географското растително районизиране и вече наличната растителност.

От 1970 г. практиката премина към по-усъвършенствани и научнообосновани методики за определяне на горските месторастения и избор на бъдещия състав на насажденията. Бяха разработени седем методики (от Института за гората, Висшия лесотехнически институт и практически дейци). След широка национална дискусия за изясняване на същността тези методики бяха подложени на проверка чрез прилагането им на един обект от проектантска група от „Агролеспроект“. За експеримента беше използван теренът на целия водосбор на р. Панчаревска Бистрица - приток на р. Искър. (Определяне и картиране на горските месторастения и оптимизиране на дървесния състав, 1978). След анализ на резултатите бе възприета методиката с автори Марин Маринов, Данаил Гарелков, Здравко Наумов, Михаил Милчев и Емилия Димитрова. След доуточняване и прецизиране на базата на положителните моменти и от другите методики тя стана ръководство в практиката.

В резултат на изпълнение на мероприятията, заложили в разработената в началото на 60-те години Стратегия за развитие на горското стопанство, към 1985 г. залесената горска площ е увеличена със 153.1 хил. ха, делят на иглолистните от 15.3 % нараства на 35.7 %, като това е станало за сметка на нископродуктивни насаждения и незалесени площи от горския фонд.

Независимо от някои допуснати грешки и увлечения, създадените иглолистни култури към 40-годишна възраст имат среден запас на хектар над 200 м³ и среден годишен прираст над 5 куб. метра. Тези резултати, сравнени със запасите и годишния прираст на насажденията преди реконструкцията (при по-голяма възраст от

тази на иглолистните), варират в границите от 40 до 90 м³ запас на хектар и до 1.4 м³ среден годишен прираст.

С увеличаване на площта на иглолистните насаждения чувствително нараства и делят на добиваната средна и дребна дървесина. Само дребната дървесина през 1960 г. е 107 000 м³, а през 1990 г. - 255 000 куб. метра. След преминаването от централизирана планова икономика към пазарен принцип (1990 г.) потреблението на средна и дребна дървесина минава в траен застой. Недобре е обмислена и забраната за експорт на дървесината и потребителите се насочват към други доставчици. Тази мярка сега носи негативи.

Грижите по стопанисване на младите насаждения престанаха и вече един дълъг период отгледни сечи в тях не се провеждат. Това са насажденията, които промяната сvari на около 20-годишна възраст, а сега са на над 40 години. Именно те създават проблемите и неправилното анализиране на причините за тези проблеми води до негативни резултати в горския сектор в перспектива.

Като се вземе под внимание, че създадените от светлолюбиви иглолистни видове култури са при гъстота 500-600 бр. на декар и този брой е оставен непроменен, към 40-50-годишната възраст логично идва влошеното състояние на насажденията по всички лесовъдски показатели. Изведените отгледни сечи не дават желаните резултати, доколкото през следващите две години тези насаждения първи стават жертва на нападение от корояди и други вредители, снеголоми и т.н., което смущава практическите дейци при вземането на решения. Да им се препоръча ускорено извеждане на отгледни сечи, опитът показва, че това не е правилното решение. Да се оставят на произвола на природата, е опасно от екологична гледна точка. А и е огромна загуба на дървесни ресурси, за създаването на които са вложени труд и средства.

За съдбата на тези насаждения (значителни по площ и дървесни запаси) се налагат спешни проучвания, инвентаризация и радикални решения. Този проблем не е във възможностите на горските и ловните стопанства, които по същество са търговски дружества. Нужно е решение от централното ведомство. Изчакването проблемът да отшуми (а това е видно като позиция на този етап) е грешно и ще нанесе непредвидими по мащаби материални загуби на горския сектор и сериозни екологични проблеми.

Инж. Александър АРСОВ

Промени: КАДРИ, НАИМЕНОВАНИЯ, АДРЕСИ, ТЕЛЕФОНИ

до 10.03.2010 г.

Директор на РДГ - Варна, е инж. Никола СИМЕОНОВ.
Директор на ДГС - Суворово, е инж. Игнат ИГНАТОВ,
на ДГС - Говежда - инж. Милко БЛАГОЕВ, на ДГС -
Ивайловград - инж. Димо КЮЧУКОВ, на ДГС - Нова
Загора - инж. Лъчезар КОЛЕВ, на ДГС - Смилян -

инж. Анатолий ЕЛЕВ, на ДГС - Годеч - инж. Ангел
ПАПУКЧИЕВ, на ДАС „Велики Преслав“ - Преслав -
инж. Емил ГЕЛОВ, на ДПП „Шуменско плато“ - Шумен
- инж. Марин НИКОЛОВ.
Телефонът на ДГС - Триград, е 30990 887 (централи).

Среща на випуск 1980 на ВЛТИ

По случай 30 години от завършването на Висшия лесотехнически институт се организира среща на випуска, която ще се състои на 29 и 30 май 2010 г. в хотелски комплекс „Пъстървата“ на „Шипкалес“ АД - Казанлък, който се намира в с. Енина, на 6 км от

града.

За информация и заявки за участие: инж. Борис Господинов - 0888 813 478, Валентин Чолашки - 0885 511 207, инж. Людмила Бекова - 0889 436 214, Казанлък. Куверт - 45 лева.

Стационарни климатични и биологични изследвания в горски екосистеми

Ст.н.с. д-р Надежда СТОЯНОВА - Секция „Горска екология“,
Институт за гората при БАН

Определянето на диапазона на устойчиво съществуване на различни горски екосистеми по отношение на климатичните условия е актуален въпрос, свързан с очакваните тенденции за затопляне на климата. Разновъзрастните и многоетажни гори са по-устойчиви на екологични екстремални промени.

С последиците от засушаванията и промените в климата са свързани въпросите за запазване и разширяване на смесения характер на горите. В това отношение са важни всички гървесни видове и храсти, които могат да устоят на измененията на климата. При екологичните и биологичните изследвания в горите са необходими дългосрочни климатични данни, особено за планинските райони. От голямо значение са системните изследвания по отношение на развитието на горската растителност, осъществявани не само в горско-екологичните станции на Института за гората. В Европейската мрежа от станции за многосрочни изследвания в горски екосистеми и ландшафти (ENFOR) са били включени и няколко наши екологични стационара: на Института за гората - „Говедарци“, „Васил Серафимов“, „Балканец“, „Парангалица“; на Лесотехническия университет - „Базеника“ (Marell, Leitgeb, 2005; Raev, 2005).

Създаването на горски екологични стационари в Рила планина има дългосрочна история и се свързва с основополагащата дейност на ст.н.с. д-р Васил Серафимов. След 1960 г. под негово ръководство са организирани горскохидрологични стационари в представителни участъци от най-важните иглолистни гори в България, изтъква Раев (1997). Според В. Серафимов **разумното управление на горите в страната изисква цялостна оценка не само на дървопроизводителната им функция, но и на техните средообразуващи и социални функции**. Първият стационар за изследване на иглолистните гори в Рила е основан през 1961 г. в местността Лееве по южните склонове на планината (ДГС - Якоруга), наречен по-късно на името на Васил Серафимов. Създаден е **за комплексни изследвания на белоборови гори** във височинен диапазон от 1400 до 2100 м н.в. Горскохидрологичните изследвания са извършвани със съответно за целта оборудване. Създадени са няколко метеорологични и хидрологични площадки с различни по характер белоборови гори. Наблюдения и досега се провеждат ежедневно за измерване на валежи и температура на въздуха, на открито и под короните на дърветата. Определени са параметри на слънчевото греене, на вятъра, дълбочина на снежната покривка и др. През 1963 г. е организиран подобен стационар и в техническия участък - Говедарци, на ДГС - Самоков, сега от горския фонд на ДГС - Боровец. Създаден е за комплексни проучвания **в гори от смърч, ела и клек** от 1200 до 2100 м н.в. През 1979 г. е основан стационарът „Парангалица“ (ДГС - Благоевград), за проучване на гори с уникална биома-

са и резерватен режим. Изучавани са **иглолистни екосистеми от смърч, бял бор, клек** и др. Установено е, че формираните гори от *Picea abies* (L.) Karsten и *Abies alba* Mill. в резервата се характеризират с изключително голяма продуктивност. С развитието на науката за гората последователно е била усъвършенствана системата от първите стационари и са организирани нови и в други райони на страната. В някои от тези екологични стационари на Института за гората са извършвани още от 1971-1973 г. комплексни изследвания на представителни иглолистни гори в Рила планина, както и многосрочни проучвания **върху възобновителни процеси**. Съсредоточена е била голяма част от изследователската програма на института, с участие и на други академични институти, Лесотехническият университет, Софийският университет и др. Изпълнявани са изследователски програми в различни насоки, за изучаване на структурата и функционирането на представителни горски екосистеми, за оптимизиране на техните функции (М. Маринов, 1978, 1980). Получени са и резултати за динамиката на естественото възобновяване в смърчови гори от стационара „Говедарци“ след извеждането на изборна, постепенна и голяма сеч преди повече от три десетилетия. При този експеримент са организирани дългосрочни наблюдения върху състоянието на подраста. Изучавани са структурата и динамиката на естественото възобновяване за различни иглолистни горски екосистеми в Рила. В изданието на Българска академия на науките са обобщени и анализирани многосрочни изследвания върху природната среда и структурата на представителни смърчови гори в Рила планина (Раев, ред., 2006). Получените резултати от проведените комплексни стационарни изследвания на представителни иглолистни горски екосистеми са показателни за добър жизнен потенциал на смърчовите гори в тяхната южна граница от естествения им ареал в Европа, а състоянието и структурата им позволяват **въвеждане на методи за устойчиво лесовъдство**.

Следва да се подчертае, че данни от различни стационари на Института за гората при БАН са анализирани от Раев и Роснев (2003) и е направена характеристика на промените в климата и водния кръговрат за някои от изучаваните естествени горски екосистеми от зоната на смърчовите, буквите и дъбовите гори по време на засушаването от 1982-1994 г. Важно е да се посочи, че през този период е установена ясно изразена депресия във валежите във всички лесорастителни зони на нашата страна, но параметрите на засуша-

ването не са били еднакви. В иглолистните гори **значителни поражения от съхненето са възникнали при обикновената ела**, която е сравнително най-чувствителна на засушаване, в съпоставка с естествените гори от бял бор, смърч, бук, мури и черен бор. В ниската лесорастителна зона **значителни поражения от съхнене има в горите от зимен дъб, както и от цер**. В зоната на дъбовите гори през същия период е установен хроничен дефицит на овлажняването и това се отразява върху физиологичните процеси в горската растителност. Като предпоставка за засилени увреждания от насекоми и болести, ускоряващи процесите на повреда и съхненения, се считат физиологичните смущения в дървесната растителност от засушаването. Друг пример в това отношение са залесяванията с иглолистни видове извън техния ареал. В резултат на изсъхванията към 1995 г. са загинали над 1 млн. дка иглолистни горски култури, или около 18.5 % от площта на новосъздадените иглолистни гори, което се свързва с установения хроничен воден дефицит до около 800 м н.в. по време на засушаването от 1982 до 1994 година.

В района на друг стационар „Габра“ на Института за гората са изследвани валежите и температурата за периода 1974-2004 г. (И. Маринов, 2004) с цел използване на комплексни климатични показатели за оценка на климатичните условия по отношение на развитието на горската растителност. Установено е, че засушливият период в регионите на границата между ниската и планинската лесорастителни зони (800-900 м н.в.)

е продължил до 2001 г., а периодът от 1993 до 2000 г. може да се определи като критичен по отношение на влагообезпечаването. Изтъкнато е, че след едно-двегодишно прекъсване на засушаването от периода 1982-1994 г. отново са настъпили неблагоприятни климатични условия, и се счита, че това е дало отражение върху биологичната продуктивност на горските екосистеми. По мнение и на други автори от особена важност е определянето на диапазона на устойчиво съществуване на различните горски екосистеми по отношение на климатичните условия във връзка с очакваните тенденции за затопляне на климата, тъй като подценяването на този проблем може да има сериозни екологични и икономически последици.

Въз основа на сравнителен анализ на някои основни признаци за състоянието на горите в засегнати от засушавания райони у нас може да се направи следното обобщение. **Нашата страна е част от южноевропейската граница в разпространението на горите от смърч (*Picea abies* (L.) Karst.), бук (*Fagus sylvatica* L.), ела (*Abies alba* Mill.) и гр.** Тяхното изучаване и уязвимостта им във връзка с изменението на климата са актуални за горското стопанство, тъй като данните за разбиране на последиците от засушаванията са недостатъчни. От голямо значение е да се опазва и разширява растителното биоразнообразие на горските екосистеми и да се създават **разновъзрастни многоетажни гори** на подходяща надморска височина, които са по-устойчиви на екологични екстремални промени.

110 г. горски печат

Горският въпрос в парламента

В тази статия на лесовъда Илия Стоянов от кн. 10, 1914 г., на сп. „Горски преглед“ са отразени дебатите в Народното събрание по проектобюджета на Министерството на земеделието и държавните имоти за 1915 година. За всеобщо учудване, което се подчертава в коментара под заглавието „Утешителни прояви“, изказващите се народни представители не се нахвърлят с обичайните обвинения и хули по адрес на горската служба. Този път Народното събрание не само не съкращава представения от министерството бюджет, но дори по своя инициатива увеличава броя на службите и кредитирането на някои дейности.

... С особено задоволство отбелязваме, че ораторите на правителството и опозицията, които говориха по горския въпрос, са си дали труда да проучат основно болките на горското дело и след това са се явили на трибуна да изложат пред народните представители целебните средства за заздравяването на откритите рани.

Направи добро впечатление и обстоятелството, че ораторите от опозицията разкритикуваха политиката на днешното правителство с една съгържаност, която прави чест на един парламентарен трибун. Те бяха силни във фактите - и затова достатъчно убедителни.

Изобщо по проектобюджета на Министерството на земеделието и държавните имоти говориха 14 народни представители, от които само петима се поспряха малко повече по горското дело. Останалите оратори се задоволиха само да констатираат, че работите в неоправното горско дело се развиват зле поради партизанското вмешателство в чисто домакинските

работи на специалистите - лесовъди. Те апелираха към г-на Министъра да спре анархията, която царя в горите, като обещаха, че ще му дадат своя подкрепа. Най-добро впечатление произведе речта на г. **Паскалев**, представител на демократическата парламентарна група. Той изтъкна, че горите заемат значителен процент от общата повърхност на страната, но доходът от тях е съвсем незначителен. Обяснението на тая аномалия той намира в обстоятелството, че половината от горите в България са изродени в заклавели сеченаци и зетревенени шумащи, които не носят абсолютно никакъв доход на държавата. Искането на чл. 12 от Закона за горите чрез анкета на терена да се установи обекта на горското стопанство. Той застана на гледището, че мястото на горите е изключително горска почва. Има гори в равнините, които нямат никакво обществено значение - те трябва да станат ниви, понеже земята се рентира чрез земеделските култури много по-добре. Но има и ниви, които трябва да се залесят, понеже не раждат

нищо, а само спомагат за образуването на пороите. Приложението на препоръчаната мярка ще увеличи обработваемото пространство с 1-2 милиона декара, а народното богатство - 20-40 млн. лв. на годината! Друг важен въпрос е арондирането и ограничаването на държавните гори. Маломерните горички и частите, изключени при арондирането, трябва да се продават, а частните имоти, включени при закръгляването - да се отчуждят и залесят веднага с горски дървета. Според пресмятането на специалисти, за арондирането и ограничаването на държавните гори ще са нуждни всичко около 6 млн. лева (средно по 1-1.2 лв. на декар). Ако се разпредели работата за 10 години, годишно ще предвиждаме в бюджета само 600.000 лева. По такъв начин ще се създадат закръглени и ограничени гори - пригодни за обзавеждането на едно рентабилно стопанство.

Изкуственото залесяване спи. При всичко, че имаме загърба си близо 40-годишен свободен политически живот - колко гори сме създали по изкуствен начин? Съвсем малко. А трябва да се залесява, защото гори сами не никнат!

Горите не се експлоатират правилно. Сегашният персонал не може да работи от партизанското вмешателство. Винаги не е в г. Министъра, а в болшинството на депутатите, които го безпокоят и за най-гребните работи. За по-важните държавни гори са изработени стопански планове, но не се прилагат. За държавната гора „Гениш ада“ е казано, че експлоатацията ще става по един определен ред, а Отделението за горите налага друг ред: да се секат траверси от най-ценните и най-редките породи! И понеже тогавашният лесничей Дърлев не е искал да преклони врат - преместиха го в Берковица. Държавната гора „Коджа-балкан“ е дадена за експлоатация на железопътната администрация. Но освен онава, което се изработва за траверси, всичко останало гние в гората! В Габровско се секат по 50.000 м³ от държавните гори, а се прибира максимално само за половината. Това е лошо експлоатиране. Отговорни са за тая аномалия Министъра и Отделението за горите, които се подават на странични домогвания.

Експлоатирането на държавните и общинските гори не се води както е редно. Законът на горите определя три начина - чрез търг, по стопански начин и чрез концесия. Да се сече по стопански начин значи да се плаща за сеченето, сортирането и превозването на материалите, а впоследствие общините или държавата да си съберат разходваните суми във форма на такса, добавена към стойността на дърветата. Министерството няма да направи зле, ако насърчи кооперативното изработване и продаване на грубите и фасонираните материали, за да отстрани спекулирането на търговците.

Най-силен и най-трогателен бе г. Паскалев, когато даде израз на своето възмущение от произволите, които се вършат на гърба на нещастното горско дело... Той призна, че корумпираното управление на горите е било система за всички досегашни правителства.

... Прави впечатление, че при толкова много гори ние нямаме нито едно горско училище. Собствено имаше едно нисше горско училище в Лъджене, но кой знае по какви съображения то бе закрито от 1 август т.г. (бел. ред. - 1914). Това е голяма грешка. В бюджетарна-

та комисия Министъра на земледелието обясни, че училището е било закрито, само защото не бил вотиран специален закон за него. Ако това е действителната причина, аз моля най-настоятелно г. Министъра да внесе още сега закон, за да го гласуваме. Но интимната страна на въпроса стои малко по-другояче: доколкото можах да разбера, „гнешните“ се противопоставят решително против отварянето на горското училище за това, че то подготвява стражари, които си гледат добросъвестно работата и не се подават на партийните домогвания. А това е против навика, традицията и интересите на управляващата коалиция!

Ораторът от болшинството, г. Ст. Петков, също призна, че горската стража е корумпирана и не си гледа добре работата. Той поиска да се предвиди кредит за откриването на горското училище, да се увеличат заплатите на горските стражари - за да се избегнат кражбите - и да се установи образователен ценз (IV класа) за постъпване на горска служба.

Другият представител на болшинството, г. Попов, не се съгласи с изказаното мнение от г. Паскалев - за изкореняване на горите в равнините, понеже те упражняват благотворно влияние върху климата на страната. Той настоя да се увеличи кредитът за залесяването, за да създадем във всяко село парче гора.

Представителите на червения социализъм, г. Бозвелиев (от обединената фракция) и Попов (тесняк), осъдиха сегашната система на управление на горите. Те хвърлиха упрек на опозиционните депутати, че говорят против корупцията само когато са в опозиция, но когато дойдат на власт - вършат същите беззакония. Ораторът на земеделската парламентарна група, Н. Ноев, също констатира, че с горите се партизанствувало. ... Понеже нямаме вяра в държавните и общинските горски стражари, ние сме си организирали народна полиция, за да ни запази горите от разсипване. Това е блям на правителството!

Ние сме доволни от това, що чухме в парламента. Мерките, що се препоръчаха от трибуната на Народното събрание за повдигане на горското дело, са система от мероприятията, които трябва да легнат в основите на една правилна и добре разбрана политика. Ние ще ги резюмираме:

1. Да се определи обекта на горското стопанство;
2. Да се арондират и ограничат всички държавни и общински гори;
3. Да се измери точно пространство на горите;
4. Да се въведе ред при експлоатация на горите;
5. Да се премахне партизанското вмешателство;
6. Да се подобри и стабилизира охранния персонал, като се открие едно горско училище;
7. Да се урегулират функциите на отделните служебни лица с закон;
8. Да се изпълнят точно предписанията на изработените стопански планове;
9. Да се предвидят достатъчно веществени разходи за културна работа в горите;
10. Да се вмъкнат по-категорични постановления в Закона за горите, за да не стават произволи.

Уважаеми читатели, в библиотеката към сп. „Гора“ можете да намерите богат избор на стари издания с горска тематика.

Конкурс за разказ „Така си беше“

Беше през септември, в разгара на брачния период на благородния елен. Решихме след обяд с горския Атанас Чупов да отидем на наблюдения в района на Късада. Нямахме собствен транспорт, поради което се качихме на автобуса на „Балкантурист“, превозващ персонал от с. Баня. Помолухме шофьора да ни остави на отбивката за Съръгьол. Слезите пътниците, все наши сезонни работници, се спогледаха, когато без

да има път, потънахме в гъстата гора, както в някой криминален филм. Вървяхме през гъсталака и около 18 часа пристигнахме в Късада. За наша най-голяма изненада не се чуваше рев на

елени. Това ни озадачи, но не загълго. Откъм близкото дере проехтя единичен изстрел. Нещата бяха ясни - в района има браконieri. Помислих, че това може да е един мой познат, доктор и ловец от Бургас. Познавах го от раждането на сина ми и вече двadesет години поддържах приятелски отношения. През деня той ми се обади от хотел „Кубан“ и ми се стори, че беше малко почерпен. Предположих, че е помолил бай Митьо от Влас, наш общ приятел, да отидат на варга. Приятел - неприятел, ама бях решил, че ако ги хванем, ще ги помоля сами да се откажат от ловното си членство. Много браконieri сме залавяли, но никога не съм бил привърженик на жестоки наказания. Според мен достатъчно бе да няма втори път нарушение.

Планът ни беше да отидем до селото и да проверим вкъщи ли си е бай Митьо и ако го няма, да ги изчакаме край селото. Решихме да отидем пеша до ваканционното селище „Елените“ и оттам на автостоп да се придвижим до Свети Влас. Очертаваше се голям преход, а в гората бързо се мръква, още повече в дълбоките дерета. Горският, като по-запознат с пътя, вървеше напред. Скоро започнах да не го виждам под склопените над пътя гървета, а и той беше с тъмна риза. Пътят следваше левия бряг на дерето откъм страната на м. Ормото.

Беше около 20 часа, когато вляво от нас забелязахме буен огън. Горският веднага хукна към него, извади пистолета, зареди го и започна да вика: „Харизанов, Биволаров, Василе, колеги, насам, тука са! Другарю инженер, вземи им пушките!“.

Тази хитрост, а и изненадата, на първо време смути насядалите край огъня със заредени пушки пети-ма браконieri, готови да стрелят по всеки шум. Тръгнах към тях и единият, над шестдесетгодишен мъж, бързо дигна пушката с намерение да стреля. Последва второ презареждане на пистолета и заповед да остави оръжието. Мъжът се подчини и пусна пушката.

Горският ги държеше на мушка, а аз изскочих и взех да прибирам пушките. Бяха три броя, но поради моят неопитност, аз веднага изпразвах всяка взета пушка, с което угължавах престоя си в близост до браконieri. Те започнаха да се споглеждат - никой от назованите наши колеги не се появи.

Бях взел и изпразнил и последната пушка, към която имаше привързан прожектор за нощна стрелба, а горският ме подкани да побързам. Разбяха ли, че сме само двама, ако не нещо по-лошо, то поне щяха да ни вържат в гората. Първоначалното стъписване мина и браконieri се усетиха, че ги бяхме надхитрили. Започнаха да ни предлагат „да се разберем“. Време за губене нямаше, включих прожектора и бързо се отдалечихме.

В интерес на истината трябва да призная, че преди да хукна към браконieri, свирнах, за да се знае, че идват хора, а не дивеч. Чул изсвирването някой от браконieri казал, че това мо-

же да са горските.

- Хайде бе, в този джендем и по това време, не горски, а дяволът не може да гоиде - казал старият браконьер.

Уплахата ни гоиде на грузия ден, когато горският провери пистолета си - той от много смазка не можеше да стреля. Имахме съмнения, че и трите пушки може да не са регистрирани и няма да можем да разберем кои бяха браконieri. Господ ни помогна. От „Елените“ за Несебър пътувахме с микробуса, който беше докарал музикантите за ресторант „Талаян“. По пътя пристигнахме трима души с големи раници. Познах брата на браконieri! Горският помоли шофьора да загаси светлините в купето, да спре и да предложи на браконieri да ги превози до Слънчев бряг.

- Къде сте ходили - уж дружелюбно ги попита шофьорът.

- А, овчари сме. Ходихме да събираме старо биле, за да кърмим овцете за разгонване - каза единият на качване в микробуса.

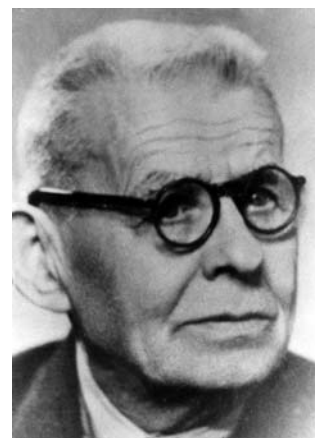
Когато влязоха, шофьорът запали светлините. Те се стъписаха.

Стъпили върху пушките им, закарахме ги в районното управление на МВР. Поради това, че нямаша паспорти и не можеше да се установи самоличността им, ги задържаха за една вечер. Пушките се оказаха законни. В раниците имаха огромни ножове, като че ли бяха тръгнали на лов за слонове. Оказа се, че ловците бяха родом от планинските села Паницово и Козница и се бяха преселили в полското село Медово. Преди години най-възрастният имал тук кошара и отлично познаваше района. Съставени им бяха актове, но поради липса на отстрелян дивеч се разминаха с малка глоба и конфискация на оръжието.

А аз и досега помня изобретателността на горския - какъв Хитър Петър излезе!

Инж. Иван ЕРБАКАМОВ

Сред първите практически дейци в борба с ерозията грее колоритният образ на Петър Манджуков. Когато получава заповед (на 8 октомври 1904 г.) на първия служител на все още неоткритото официално Бюро за укрепяване на порошката и залесяване в Казанлък, зад гърба си има анархистична младост, незавършено образование по химия в Женева, четничество и участие в най-нашумелите акции на Македоно-Одринската революционна организация. Ставайки съратник на френския лесовъд Феликс Вожли в една не по-малко героична битка - с пороите, Петър Манджуков от дилетант израства до професионален лесовъд.

Петър Манджуков

Одисей сред първите

Роген в с. Мирковци, Скопско, през 1878 г. (бел. ред.: годината подлежи на уточняване) и останал сирак много малък, той е отгледан от вуйчо си - Натанаил, първо свещеник в Охридско, а после Пловдивски митрополит. Той се опитва да даде образование на буиния младеж - първо в Пловдивската мъжка гимназия (изключен за анархични идеи), после - в Казанлъшката, и накрая със завършената Ломска педагогическа гимназия го изпраща да учи химия в Швейцария. Там Петър се увлича по идеите за освобождението на поробената още Македония, зарязва следването и се връща в София, за да бъде участник в борбата. И така - до 1903 година. Много по-късно Манджуков написва книга за тези събития, озаглавена „Предвестници на бурята“, която излиза чак през 1993 г., под редакцията на Николай Хайтов. През 1904 г. Петър Манджуков, 26-годишен, с анархо-революционния опит готук и никаква професия, намира земляка си Никола Геннадиев, който е министър на земеделието и държавните имоти в управляваното от Либералната партия правителство. Министър Геннадиев, получил вече съгласието на Вожли да оглави Бюрото в Казанлък, назначава Манджуков в тази служба и му дава задача да открие няколко горски разсадника. Така започва горската одисея на Петър Манджуков - един от най-преданите герои в нея.

Малко теория той почерпва от книгата „Гора“ на Стоян Брънчев, а много практика - от своя началник и истинския си учител - Феликс Вожли, както и от заместника му Жан Ягершмид, също френски лесовъд.

Напреднал в работата по овладяване на първите пороци и вече управител на горските разсадници към Бюрото, Манджуков по препоръка на Вожли през 1907 г. заминува да учи в Горската академия в Нанси, Франция. Завръща се с лесовъдско образование през 1909 г., но в мила му родина правителството е сменено и управляват демократите. Новият земеделски министър Андрей Ляпчев не гледа с добро око на разрастващата се в цялата страна дейност по овладяване на пороите и залесяване и не отпуска кредити на Бюрото. А за висшето образование на Манджуков намира само едно „приложение“ - да стане надничар в Бюрото.

Колкото и странно да ни звучи днес, Манджуков, който е получил едно от най-добрите европейски образования и намира своето призвание в лесовъдската професия, приема тази гавра. Съхранени са спомени, в които се разказва, че това време той оползотворява за истинска просветителска работа - разяснява ползата от залесяванията сред населението, защитава горските надзиратели, които ръководят тези работи. Това значително подобрява охраната на горските обекти от пастирите, без да се стига до побоища и дори до убийства на стражарите. По предложение на Манджуков се

въвежда длъжността „надзорник на периметри“. Надзорниците охраняват създадените култури, без да имат право да съставят актове.

Петър Манджуков усвоява от Феликс Вожли, който напуска България след изтичане на договора през 1911 г., богатия му специализиран и административен опит, както и моралния облик на европейски лесовъд - точен, вежлив, справедлив и неподкупен.

Катастрофалното прииждане на Карловска река през август 1910 г. и щетите, нанесени от него, ускоряват откриването на втората служба за борба с ерозията. На 1 юни 1911 г. Отделението за горите, лова и риболова при Министерството на търговията и земеделието открива в Карлово Служба за укрепяване на порои-

30 август 1925 г. Само една година след като е поел секцията, Петър Манджуков (праща с бялата шапка на първия клейонаж) започва техническо укрепяване на пороя Долноводенски. Най-отпред е кметът на селото Паскал Галинчев, най-отзад на втория клейонаж е горският надзирател Тотю Попов. Снимката е направена от фотографа Н. Стаменов.

105 години организирана борба с ерозията

щата и залесяване, ръководител на която става Петър Манджуков.

От цялата верига на Стара планина няма по-обезлесени и ерозирали от склоновете над Карлово и Сопот. Манджуков се заема с организацията на Службата и обявява първите „охранителни“ и „строгий охранителни периметри“ - т.е. зоните, в които ще се провеждат най-активни противоерозионни мероприятия. След няколко месеца започва изграждането на първия бараж (наричан от населението планински яз) в страшния порой Червени брегове. През 1911-1912 г.

Манджуков организира залесяванията край Клисуре, построява баражите в пороя Зли дол, започва овладяването на склоновете над Сопот, Карлово, Калофер.

Започва Балканската война и Манджуков е на фронта до 1913 г., а когато се завръща, отправя молба към централното горско ведомство да бъде пратен в Казанлък, където е оставил семейството. С ограничените за военните години средства Манджуков произвежда фиданки, строи и възстановява баражи, засилва охраната на залесените обекти.

През 1914 г. в Отделението за горите към министерството за първи път се открива длъжността „главен инспектор по укрепяване на пороищата и залесяване“ и марки Петър Манджуков да има възможност да я заеме, той препоръчва друг лесовъд - Георги Кюркчиев, завършил лесовъдство в Нанси с първата група изпратени там българи.

Пламва Първата световна война и Манджуков отново е мобилизиран. В Казанлъшката служба той се завръща през 1918 г. и с безкрайно много енергия продължава работата, която напуска през 1924 г., за да оглави Пловдивската служба по УПЗ.

Районът на новата служба обхваща четири околии - склоновете на Северните Родопи и южните скатове на Средна гора. Манджуков устройва службата, набира кадри, открива 4 разсадника и започва производството на фиданки. Той проучва ерозионните процеси във водосборите на пороите и обявява най-застрашените за „строгий охранителни периметри“. Започва изграждането на първите баражи и залесяването във водосборите край селата Първенец, Долен Воден, Кричим, Тополово, Бачково, Белово.

През 1928 г. Петър Манджуков напуска Службата по УПЗ в Пловдив и основава частно лесоустройствено бюро „Силва“, което ръководи до пенсионирането си. Един от най-известните специалисти в борбата с ерозията, той е търсен от централната горска служба и през 1935 г., след като е проучил необходимостта, прави предложение за откриване на подразделения за укрепяване на пороите и залесяване в Разлог и Неврокоп.

Ролята на Петър Манджуков в историята на горското дело е огромна. Десетки хиляди са създадените под не-

През лятото на 1925 г. Манджуков изгражда и основния бараж на Долноводенския порой

Същият бараж днес

говото вещо ръководство гори и стотици са укрепителните съоръжения, овладели ерозираните склонове в Казанлъшко и Карловско, над Сопот, Клисуре, Калофер, Твърдица, Пловдив, Пещера, Асеновград, Девин, Разлог, Неврокоп. През 1965 г. Петър Манджуков е награден с „Орден на труда“ - златен. Починал в Пловдив през 1966 година (бел. ред.: според лесовъди ветерани, работили с него - на 92-годишна възраст).

Книга със спомените за лесовъдската му дейност - „Одисеята на първите“, излиза през 1974 година. Маркач Манджуков колоритно, но скромно вписва своята личност в одисеята на първите борци с пороите по нашите земи, той е истински Омиров герой на тази битка. ♣

Манджуков като ръководител на своето частно лесоустройствено бюро „Силва“, (Родопите, около 1934 г.)

Образът на гората в българските гатанки

Лете се облича, зиме се съблича. Що е то?

Гатанката и неразривно свързаната с нея отгатка (нейната втора част, нейната половина) показва връзката въпрос-отговор като народно умотворение, което илюстрира творческия гений чрез остроумно и лаконично пресъздаване на нещата, свойствата, явленията от заобикалящия човека свят. Гатанката е двучленен израз (загатка и отгатка), кратък по форма и съдържание, чрез който се описват признаци, близки или подобни на предмета, явлението или лицето, което трябва да се открие. Главното е одухотворяването и образното мислене.

Основен източник за изследване на образа на гората в българските гатанки е сборникът на Стефана Стойкова „Български народни гатанки“ (1984), който е събрал материали от „Сборник за народни умотворения“, архиви на Етнографския институт и музей, диалектоложки архив на Катедрата по български език на Факултета по славянски филологии в Софийския университет, университетски библиотечен архив, както и теренни проучвания на авторката.

От прегледа на публикуваните досега гатанки за гората се вижда, че нейният образ е представен най-вече като местонахождение на различни събития или пък има метафорично присъствие.

Гората присъства чрез метафората за облечен или гол човек: *Ляте е облякана, зиме е гола*. Това дава представа за гората, която през лятото цялата е със зелени дървета, развити листа и клони, а през зимата листата са опаднали, клоните са голи и дърветата са „съблечени“, тъжни.

В гората е дървото, което календарният годишен цикъл променя в зависимост от сезона: *Сутрин носи бели дрехи, пладня носи зелени дрехи, вечер носи жълти дрехи, нощя я обират*. Дървото, което топли българина, дава материал за основни вещи от неговия бит, което е необходимо във всекидневната работа за приготвяне на храна, дрехи и гр., а когато го сечеш, гори не кърви: *Сечи, коли - кръв не пуца*. В гората има и самотни дървета, това е дъбът: *Сам дедо в гора лежит*. Дъбът ражда жълди и всеки жълд е модел на дърво, което пък е модел на световната ос, модел на света: *Отивам в гората, отсичам едно дърво, слагам го в джоба, отивам в къщи и направям от него едно корито и една крина жито*. Гората може да бъде и само едно дърво, а неговият плод да олицетворява дървото: *Пойдоф во неначета гора, преикоф во неначето дърво (лешник)*. Вятърът в гората „ту свири кротко и омайно“: *Смок свири на висока планина, кръстата гора играе; Сам Господ с кавал в гори свири, ту свирепе бодат клоните на дърветата: Шило бодило по гора одило, къде минало, трън не оставило*. Сланата в гората нанася зло: *Шило било по гора ходило, цвет не оставило*. Минзухарите в гората греят като свещички: *Полна гора свещички*. Интересни са гатанките за някои горски обитатели: *Трънливо кълбо низ гора ходи (таралеж); Кован даскал из гора върти (костенурката)*, също и за тези, които отиват временно в нея: *Мотовила вила по гора ходила, ни водица пила, ни тревица пасла и пак сита си дошла (пчелата); Шило боло по гора одило, трън не донело (оса)*. От горските дървета са направени много вещи за дома и земеделския труд и за някои от тях също има гатанки, като е подчертано, че те са „горски“,

„в гора били“, „по гора ходили“: *Пепелешко свири, света гора люлее (чекрък); В гора растох, та порастох, в село дойдох, сбор играх (въртелката); Когато съм в гората - царовам, а когато вляза в село - кехая станвам (шиник); Мотовила вила, по гора се вила, на дома под стрепя дошла (остено)*. За овчарските и говедарските стада, които пасат в гората и я огласяят с песента на чановите и клопатарите си, също има гатанки: *От баир на баир ходи и вика: „чичопей, чичопей“ (звънец на овца)*. Гората дава храна за домашните животни: *По горуту оди, булюк води, два сърпа носи, а тревуту не жне, а еде (ярецьт); Вез ден вали по гората, четири пръчки не намокрува (вимето на кравата)*. За гората страшен е трънокопът, но в повечето гатанки е показано желанието и правилото да се секаят не големите дървета, а тръните за огрев: *Шило боло, по гора ходило, тръни сечало*. Брадвата е определена с епитета „бясна“, като само в една гатанка е наречена „сокол“: *Бясна кучка в гора лае; Сокол фърка по горана*.

Метафоричният образ на гората заема твърде голям дял от гатанките, в които тя е спомената. Това показва, че тя дава възможност за развитие на творческото въображение и чрез метафората могат да се загатнат много неща от действителността. С епитети, условни названия и умалителни е представено човешкото тяло, главата, косата, лицето като гора: *Гъста, гъста корийка, под корийка полянка, под полянка огледалца, под огледалца духалца, под духалца кочанче (коса, чело, очи, нос и брада); Гъста ми гъста горичка, под горичка полянка, под полянка гайтанки, под гайтанки очилца, под очилца смъркалица, под смъркалица копанка, под копанка кочанче; Църна гора, дървета никни: едно поникне, друго окапе (косата)*. Косата е гъста гора, по която има въшки: *Бели прафци в гора пасат; Деян кара козици преко ситна горица (гребен, кога чеше въшки)*. Лицето също е горица, в която очите са представени като кладенци, веждите като пиявици и т.н. От тези гатанки се вижда колко често човек намира аналог между човешкото лице и тяло и гората.

Дървото е представено метафорично като годината с месеците и дните в седмицата: *Едно дърво има дванадесет клонъе, секи клон има по четири гнезда, у секо гнездо по седем яйца; Едно дърво с дванадесет клона, на всякой клон по четири гнезда, и във всяко гнездо по две сухи шумки (годината, 12 месеца, четири седмици в месеца и два постни дни в седмицата)*. И денонощието също е като дърво: *Два даба се чинят еднош църни, еднош бели (ден и нощ); Имам си едно дърво, листата му от едната страна са бели, от другата - черни (дните и нощите)*. Образът на гората е използван и за представяне на богатството: *Колко листе в гората, толкова пари в кесия; на географската карта: Как се дума оная страна, която е гладка и равна, а има големи гори, градове без къщи, реки без вода, гори без дървета, поля без трева и много народ без човеци (географическата карта); Свят без човеци, градове без къщи, гори без дръвье и моря без вода (землеописателни карти)*. Присъствието на гората в българските гатанки е значително и заема важно образно място относно нещата, събитията и явленията, които представя.

Нонка КРЪСТЕВА

Осми март - ден за празник

Тазгодишната среща на „Клуб „Фортуна“ - сдружение на жените ръководителки в горския сектор, се състоя на 8 март и беше девеата по ред. По заснежени пътища от всички краища на България смелите дами стигнаха до не по-малко снежен Пловдив, за семен път доказвайки, че пред женската упоритост прегради няма.

Тази година членовете на Клуба са 22 директорки, които ръководят държавни горски и ловни стопанства, природни паркове, лесозащитна и семекоитролна станция. Четирите от колежките са нови и на събранието за отчитане на дейността на Клуба за 2009 г., представено от председателя инж. Юлия Тумбаркова, официално бяха приети за членове на сдружението. Това са инж. Ваня Каменова - директор на РДГ - Берковица, инж. Славка Колева - директор на ДГС - Бяла, инж. Людмила Иванова - директор на ДГС - Земен, и инж. Росица Негкова - директор на ДЛС „Комел“, която е и най-

И на дансинга колежките бяха ненадминати

На тазгодишния празник бяха: на първия ред отляво надясно - инж. Ваня Каменова - директор на РДГ - Берковица, инж. Юлия Тумбаркова - директор на ПП „Златни пясъци“ - Варна, и председател на Клуба, инж. Валентина Маринова - главен секретар на ИАГ и съучредител на Клуба от 2002 г., инж. Сашка Иванова - експерт в РУГ - Смолян, и първият председател на сдружението, Светлана Бънзарова - редактор в сп. „Гора“ и PR на Клуба.

На втория ред: инж. Ваня Ташева - директор на ДГС - Кричим, инж. Захарина Бакларева - директор на ДГС - Триград, инж. Славка Колева - директор на ДГС - Бяла, инж. Йонка Радева - директор на ДГС - Карнобат, инж. Мария Кирилова - директор на ЛЗС - Варна, инж. Дора Стаматова - директор на ДГС - Бургас, инж. Лиляна Райкова - директор на ДГС - Севлиево, инж. Йорданка Найденова - директор на ДГС - Генерал Тошево, инж. Снежана Гарданска - директор на ДГС - Оряхово, инж. Айнуи Ибрямова - съучредител и кръстница на Клуба, инж. Людмила Иванова - директор на ДГС - Земен, инж. Цеца Влаева - директор на ДЛС „Тервел“, инж. Евгения Христова - директор на ДГС - Мездра, инж. Корнелия Цуринска - директор на ДГС - Чупрене, инж. Мая Костова - директор на ДГС - Белоградчик.

младият член на нашето сдружение.

На тържеството по случай осмомартенския празник присъстваха инж. Бисер Дачев - изпълнителен директор на Изпълнителната агенция по горите, инж. Пенчо Дерменджиев - заместник изпълнителен директор, инж. Валентина Маринова, главен секретар на ИАГ. Домакините от Регионалната дирекция по горите в Пловдив създадоха приятна обстановка за тържествената вечер, а директорът на РДГ - Пловдив, инж. Ненко Филипов поздрави колежките с празника. От Регионалните дирекции по горите в Стара Загора, Кюстендил, Благоевград и Берковица дамите получиха цветя и подаръци.

Председателят на Клуба на феновете на Клуба на жените директорки и главен редактор на сп. „Гора“ инж. Борис Госпоинов организира горска викторина, в която взеха участие всички дами, а победителките получиха оригинални подаръци.

На съвременната българка, която не се отказва от изконните си роли в живота, която става все по-добра на професионално и ръководно поприще и наравно с мъжете решава проблемите на делника, вече не се налага да доказва правата си. Но ѝ е нужно внимание, усмивка и цветя, за да продължава да цъфти и тя. Особено на празник.

Светлана БЪНЗАРОВА
Снимки Йордан ДАМЯНОВ

Поетесата Василка ХИНКОВА:

Заради миговете щастливи

В центъра на София, до Борисовата градина, има няколко преки улички, в които, като кривнеш от шумния булевард, се озоваваш сред сградите, строени в началото на XX век. Те приличат на достолепните им обитатели - хора, които живеят тук толкова отдавна, че самата мисъл да отидат някъде другаде им се вижда кошунство. Макар че имат пораснали деца, внуци, правнуци, самотата им в пълни с най-скъпи спомени апартаменти е доброволен избор на интелигентния човек, който на тези години знае и това - тази самота е част от живота.

Хора четящи знаят името ѝ - поетесата Василка Хинкова. Горда и независима, тя изглежда на пръв поглед студен човек. Щастлива съм, че мога да ви кажа друго - това е прекрасен, честен и мил, откровен до болка човек, надянал бронята от преживяното.

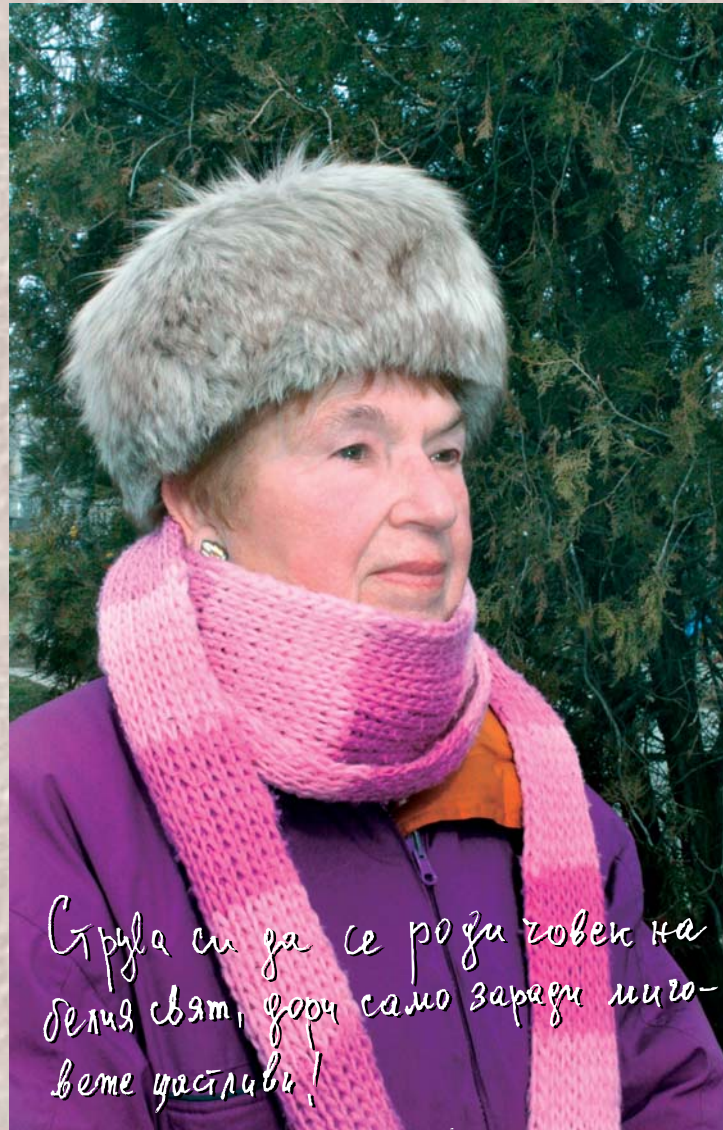
Наскоро Василка Хинкова, навършила своите 83 човешки години и десетки творчески, издаде една вълнуваща книга, мемоарна, сладко-горчива (такъв вкус понякога имат хапчета, от които оздравяваме!) - „Да се родиш в сряда“.

Родена е на 27 март 1927 г. в с. Реселец, Плевенска област. Има хубав и здрав селски корен, от който никога не се отрече и който и до днес храни творческите ѝ сокове. През 1950 г. завършва българска филология и руски език и литература в Софийския университет. Работи като редактор в Радио „София“ и Издателство „Народна култура“. Работи и в дългите си „безработни“ години. Издава 21 книги с поезия и белетристика, има над 100 публикации и в печата. Стиховете ѝ са преведени на шест езика, а и самата тя е отличен преводач. Носител е на орден „Кирил и Методий I степен“, член на Съюза на българските писатели.

- Г-жо Хинкова, защо написахте тази книга-изповед - заради себе си или заради другите?

- Ще кажа нещо съвсем просто. Озовах се на поредните изследвания на износеното ми сърце в болницата. Получих резултатите, които не ме учудиха много - знам, че всеки ден ми е подарен. Един млад лекар приседна при мен: „Длъжен съм да ви кажа, че не ви остава много да живеете. Затова активизирайте всичко, което трябва да довършите.“

Толкова неща премълчавах през живота си! За това как едно селско дете, момиче, неустово желае да учи и се натъква на гнева на родителите си за това. Как завърших университета, клеветена, че не съм от „прогресивно“ семейство! Как хората бяха разделени на „наши“ и „не наши“, а пък аз не знам по каква причина не бях от „нашите“. Та баща ми беше сиромаш - 7 дка земя за трите си деца имаше! Но бе онова жестоко време, когато безпартийният човек не чинеше и дула тютю. Много хора са ме гледали, както се казва, през рамо. А пък аз не исках да се усуквам покрай влиятелни хора, чужда ми бе мисълта да стана нечия любовница. Та, много болки имаше в това сърце и реших да напи-

22.02.2010г.
София

В. Хинкова

ша книга за тях. А и за хубавото - също. Написах я толкова бързо - за един месец. Много хора се обадиха, след като излезе. „Как си жива - ме попита един познат, - само който не е поускал, той не ти е направил зло!“ Но животът е нещо, което, и слава богу, не можеш да „прегледаш“ напред, и да видиш всички предстоящи страдания и изпитания и... да се откажеш.

- Свободолюбие или бунтарство е било навремето Вашето желание да учите? Нали на едно селско момиче съдбата е била предначертана от векове - жена, майка, работничка на полето и вкъщи.

- Моето детство,минало в патриархално селско семейство, със здрави, прости ценности, наистина сякаш не е очертавало друг път. Все още тогава момичето било „чужда челяд“ - на 15-16 години отивало в семейството на мъжа си. „Остави го - казвали хората за женски баща, - господ без челяд го е оставил, даде му само момичета!“. Бяхме три деца - ние със сестра ми имахме и брат, та на баща ми господ му бе дал и челяд. Аз бях второто момиче в семейството и татко бил толкова ядосан от тая работа, че три дена не отишъл да види моето раждане и така в личната си карта имам друга дата.

Началното училище завършвах повечето селски деца. Но по-нататък момичета, а и много момчета, не оти-

ваха. Първа нагаде глас за гимназия в града по-голямата ми сестра, но тъй като бе с по-кромък нрав, бързо я придумаха да не си и помисля. Това право, и за нея включително, с много разпрати извоювах аз. Казах, че ще избягам, но ще уча. Да знаеш, не е приоритет на днешното време това бягство от бащиното гнездо! Знаехме, че сме обречени на голяма мизерия в града, но искахме да учим. Живели сме по квартири, на село си ходехме пеша. Зимата, с едни галоши на мама, с напъхани кълчища вътре, порех снега през баура. Този спомен се изля дори в заглавието на моята стихосбирка „Догки в снега“. Пътя - от Реселец до Луковит - после изчислих в километри и излезе, че за пет години съм „стигнала“ до ... Монголия. Учили сме с лекарски, учителски, банкерски деца. И единственият ни шанс бе да учим и... да учим.

- Запомних нещо от един Ваш разказ „Грехът на баща ми“. „Това, че понякога е поплашвал трите деца през детството им (мама беше по редовното правораздаване у дома) според тогавашната педагогика си беше чиста благословия“. Строги и вискателни, а пък най-хубави неща сте написали за своите родители. Те гордееха ли се с Вас, когато станяхте известна?

- Родителите ми бяха с много строг морал, но така си беше на село. Който си обича децата, не бива да ги разглезва - това бе веруюто на селската педагогика. Мама в края на всяка учебна година преглеждаше ученическите ни бележници и макар да не сме чували думи на похвала за отличните си бележки, лицето ѝ изразяваше задоволство, че не напразно се е утрепвала от работа, за да се учим. Родителите ми говореха много образен език. Татко по-малко приказваше, но кажеше ли една дума - тя като с корен се забиваше в съзнанието. Техните разкази, техният живот изобщо сякаш сами са си сюжети и за разкази, и за стихотворения. Когато започнаха да излизат моите книги и в селото по различни тържества са декламирали стиховете ми, майка ми оставала най-доволна, че всичко съм написала „баш както трябва“, т.е. вярно, но и много хубаво.

- Която от Вашите стихосбирки и да отворя, там няма нищо измислено, всичко е разказано за живота така, както сякаш и ние можем, но само един талантлив поет успява.

- Първата ми стихосбирка излезе през 1956 г., казва се „Светли пътища“. Тя ми е мила, изпълнена е с духа на живия живот, който носех от селото. А най-обичаната от мен е последната, издадена през 2002 г. - „Въздишката на вятъра“, със стихотворения, които аз наричам преживени. Така ги разделих - изпято, изживяно, изплакано. Имам и нова готова книга, остава ми „най-лесното“ - да намеря спонсор за издаване. Това търсене на спонсор е най-горчивото преживяване за един творец.

- Вярвате ли, че човешката съдба е предначертана?

- Мислех си, а пък съм го казала и в литературен текст, че орисниците при раждането ми предrekli: да живея трудно, да срещам през живота си повече препятствия, отколкото погасени за подкрепа ръце, неприятностите да бъдат бързи като хрътки и да ме настигат, да падам, но да ставам. И на този горчив занаят - писателския, също съм орисана. И да срещна един прекрасен и добър човек, който ми беше съпруг почти 50 години - също бе орис. Дълги години не вярвах на никакви предсказания, врачки, зодии. Съвсем наскоро обаче

Тази снимка, направена след като сключват брак, Василка и Христо изпращат в с. Реселец с надпис: „На мама и татко, да ни се радват!“

открих един хороскоп, който преди много години ми направи моя позната, но тогава не му обърнах никакво внимание. И бях смаяна: как тия цифрички са знаели какво ще ми се случи за 30-40 години напред?

- Вашият съпруг е Христо Панчаров. Той е първият ми главен редактор, когото помня и ценя много, защото ме научи на ред, прецизност и отговорност не само към всяка дума, но и към всяка постъпка в журналистическата професия.

- След като почина, в големия му архив намерих дневник, който Христо водеше от деня, в който прие да организира издаването на нов вестник - „Горско дело“, през 1979 година. И макар че ми казваше, че с удоволствие ще се заеме с нещо по-различно (дотогава бе минал школата на „Работническо дело“), да бъдеш главен редактор на ново издание в условията на оная система не беше лесно занимание. Имаше известни опасения, разбира се, които той описва и споделя в листовите на дневника. Трябваше бързо да събере екип, да предложи, както днес се казва, концепция. Издателите - Министерството на горите и горската промишленост и тогавашният Профсъюз, одобриха идеята му вестникът да бъде по-близо до хората, до техния живот и бит. Първите назначени журналисти непрекъснато пътуваха в командировки из страната - с влак, самолет, автобус, често на автостоп.

- Аз и досега срещам хора, които с най-топли думи си спомнят за вестник „Горско дело“, който излиза само 10 години - от април 1979 до декември 1988 година. Вие също имате много познания с хората на труда.

- С много голямо уважение се изпълних, когато се запознах със залесителите. Бригадите бяха съставени предимно от жени и този чисто женски усет за хубавото, както и селското им трудолюбие, даваха невероятни резултати. Братовчедката ми Цвета Теменугова беше в залесителна бригада на моето родно село. Казваше ми: „Като обух панталона и ботушите, та половин век не ги свалих. Колко пепелянки са ми съскали и са се усуквали покрай тия ботуши, ама ето виж - горите като килим по баурите!“. В разказа ми „Цветините гори“ съм описала техните делници. Запомних и разговорите с Андон Грибачев - директор на Горското стопанство в Пампорово, който милееше за всяка горска педя.

Никога няма да забравя и една от първите ми героини - Райна Бенина от Банско. Тя става герой на труда с постиженията си в отглеждането на лен. С интересния ѝ бански изговор, с много житейска мъдрост

съм запомнила тази жена, която ме е посрещала като родна гъщеря. Знаело се, че мъжете банскалии са големи зевзеци, певци, веселяци, а тежката работа била на гърба на жените. Но разводи нямало и жените не изглеждали съсипани или сърдити и аз попитах как така. „Ами щото си ги изтърпавате мъжете“ - засмиваше се Райна.

- Какъв човек беше Христо Панчаров? Трябваше ли да го „изтърпавате“?

- Той е най-хубавото нещо в живота ми. Когато се срещнахме, бяхме студенти, но вече работехме. Той бе градско момче, а аз - от село. За нас това нямаше значение, но за неговата рода - огромно. Христо много се гордееше с това, че съм поетеса. Оженихме се (кумовете ни бяха поетесата Станка Пенчева и приятелят на Христо - Георги) и чак тогава уведомихме с телеграма моите родители. Баща ми понечил да се сърди, а майка ми рекла: „Я черпи, Марине, че имаш нов зет“. Много го обичаха.

Книгата с разкази и новели „На гости при никого“ посветих на Христо. А когато си отиде от този свят, вече бе късно да му благодаря за „товара на моите споделяни ядове“ и за „премълчаваните въпроси“. Беше много благороден, една обидна дума не ми е казал, и страшно търпелив. Нямахме 14 години деца, но не ме е упрекнул нито за миг. Нашата гъщеря - Борянка, ни дари с прекрасна внучка - Христина, която също вече има син.

- Сигурно за това успяваме да понесем лошото в живота, защото в него има и хубаво.

- Заради миговете щастливи - казвам аз, и това ще бъ-

де заглавието на новата ми стихосбирка. А имам една книга с името „Човек се ражда за радост“. В еднотелния разказ мъжът, който след прекарани страдания намира щастие и вярна спътница в живота на зрели години, като мъдър философ заключава: „Човек се ражда на този свят не само за топло, но и за радост“.

Светлана БЪНЗАРОВА
Снимки Йордан ДАМЯНОВ
и архив на Василка Хинкова

Wood-Mizer
from forest to final form

Легендарна
издръжлива
точна
Тя е лента **Wood-Mizer**

silverTIP, doubleHARD, razorTIP

office@ecotechproduct.com
www.wood-mizer.bg

тел/факс: 02/979 17 10
тел.: 02/462 70 35, 02/963 25 59
0899 133 107

Екотехпродукт ООД
София 1186
ул. Стар Лозенски път 38

20 YEARS

ЛЕСОПОСАДЪЧНИ МАШИНИ RZS-1 И RZS-2

Предназначени са за механизиране на засаждането на фиданки с дебелина на контейнерния пакет до 8 cm върху площи, почистени от отпадъци от сечта. Навесват се на универсален земеделски трактор тип 4X4, с минимална мощност 50 kW или на специализиран трактор LKT-81T. Може да работи и върху неподготвени площи с остатъци от сечта и пънове с максимална височина равна на пътния просвет на трактора.

Лесопосадъчните машини се монтират на триточковия навесен механизъм на трактора. Задвижването на садилния апарат става от хидравличната система на трактора.

RZS-1 се обслужва от един работник, а **RZS-2** се обслужва от двама работници.

Технически данни	RZS-1	RZS-2
Дължина	2400 mm	2400 mm
Ширина	2200 mm	2200 mm
Височина	1600 mm	1600 mm
Маса	800-850 kg	890 kg
Обслужващ персонал	1	2
Сменна производителност	0,5 - 0,8 ha	0,8 - 1,5 ha

За контакти в България:
e-mail: larix_krztiny@abv.bg
www.forestmachinery.cz

ХУСКВАРНА БЪЛГАРИЯ ЕООД

София 1797, ж.к. „Младост“ - 2
бул. „Андрей Ляпчев“ 72
тел: 02 /8099411,
факс: 02 /8099413,
www.husqvarna.bg
e-mail: info@husqvarna.bg